

Archeologienota

Gent, Oude Schaapmarkt

DEEL 2: Verslag van Resultaten

Titel

Verslag van Resultaten: Gent, Oude Schaaapmarkt

Auteur(s)

Lien Van der Dooren en Robrecht Vanoverbeke

BAAC-Projectnummer

2016-256

Plaats en datum

Gent, 12 januari 2017

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 353

ISSN 2033-6898

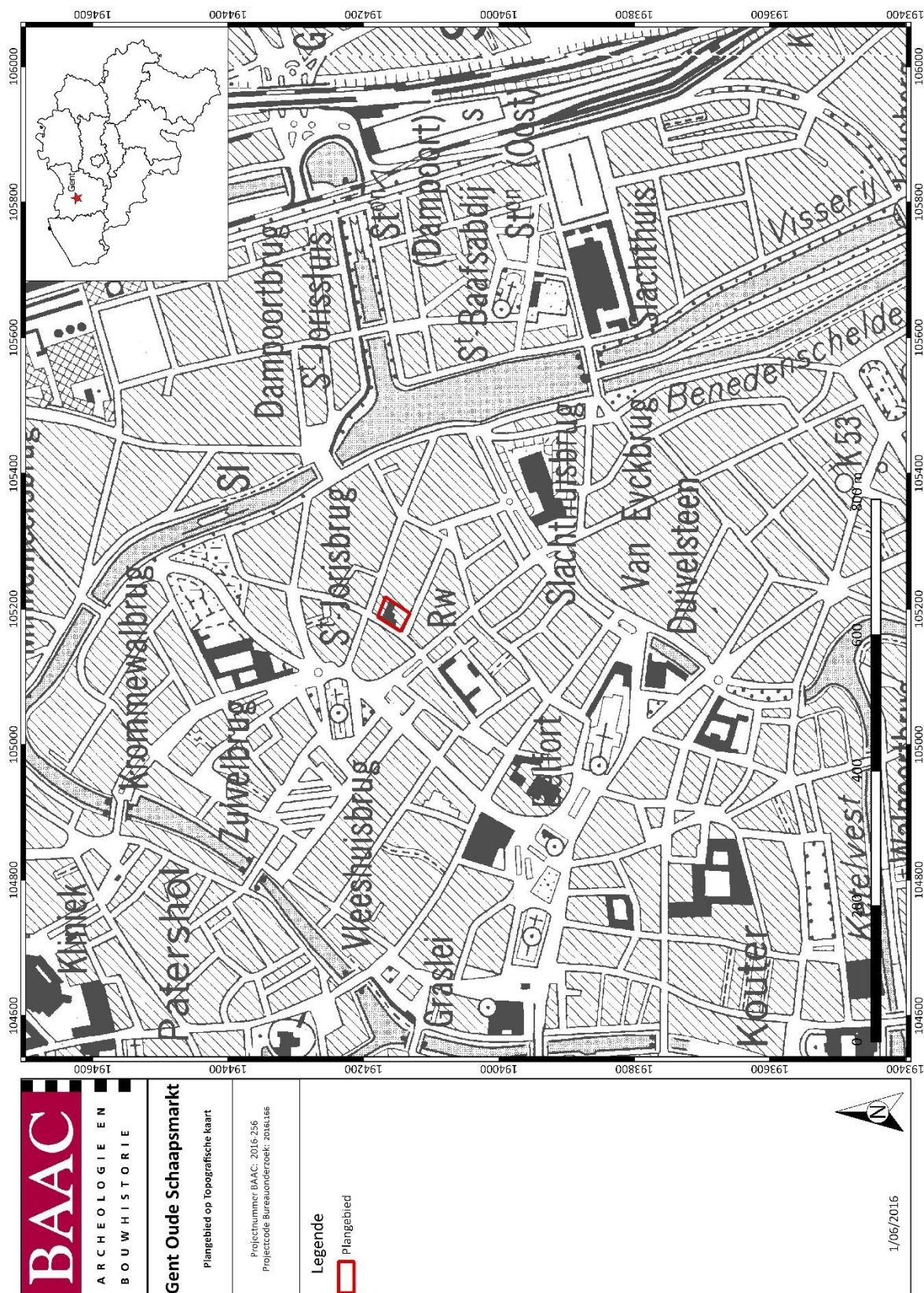
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Archeologische voorkennis.....	4
1.3	Onderzoeksopdracht	4
1.4	Aanleiding	4
1.5	Gekende verstoringen	5
1.6	Geplande werken	7
1.7	Randvoorwaarden	7
2	Bureauonderzoek.....	8
2.1	Algemene doelstellingen	8
2.2	Onderzoeksvragen	8
2.3	Heuristiek.....	8
2.4	Onderzoeksresultaten	10
2.4.1	Landschappelijke en bodemkundige situering	10
2.4.2	Geologie en landschap.....	14
2.4.3	Historiek en cartografische bronnen.....	20
2.4.4	Archeologische data	31
2.5	Synthese.....	34
2.5.1	Verwachting	34
2.5.2	Beantwoording onderzoeksvragen.....	34
2.5.3	Potentieel op kennisvermeerdering	36
2.5.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	37
2.5.5	Samenvatting.....	37
2.5.6	Samenvatting breed publiek	38
3	Bibliografie	39
4	Lijst met figuren.....	40
5	Plannenlijst.....	41
6	Bijlagen	42
6.1	Opmetingsplan bestaande toestand niveau 0	42
6.2	Opmetingsplan bestaande toestand niveau -1.....	42
6.3	Bouwplan nieuwe toestand niveau 0	42
6.4	Bouwplan bestaande toestand niveau -1	42
6.5	Doorsnede nieuwe toestand.....	42
6.6	Doorsnede bufferbekken en liftput	42

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Gent, Oude Schaapmarkt
Onderzoek:	Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek
Ligging:	Oost-Vlaanderen, Gent, Oude Schaapmarkt 20-22
Kadaster:	Gent, Afdeling 2, Sectie B, Perceel 1042 I
Coördinaten (bounding box):	NW: 105188.167,194179.048 NO: 105217.752,194167.751 ZO: 105193.371,194131.297 ZW: 105166.995,194145.489
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba (2015/00020)
Projectcode BAAC Vlaanderen:	2016-256
Projectcode bureauonderzoek:	2016L166
Erkend archeoloog:	Robrecht Vanoverbeke (2015/00022)
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba
Aanleiding:	Stedenbouwkundige vergunningsaanvraag
Grootte plangebied:	1.276 m ²
Uitvoeringsperiode:	10 juni 2016 – 23 december 2016
Erfgooddepot:	De Zwarte Doos (Stad Gent)
Resultaten (termen thesaurus):	Stadsomwalling; middeleeuwen; nieuwe tijd; burgerlijke architectuur; stadsontwikkeling
Gekende verstoringen:	zie 1.1.5

Plan 1: Het plangebied aangegeven op de topografische kaart en binnen België (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)

BAAC Vlaanderen Rapport 353

1.2 Archeologische voorkennis

Op het terrein of in de directe omgeving werd nog geen eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd.

1.3 Onderzoeksoopdracht

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014 is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

1.4 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder voornamelijk de wooneenheden met ondergrondse parkeergelegenheid) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

Voor bouwaanvragen betreffende plangebieden groter dan 300 m² die binnen een archeologische vastgestelde zone zijn gelegen én waarbinnen de toekomstige verstoring meer dan 100 m² bedraagt, dient men volgens het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, een archeologienota te laten

opmaken. Het plangebied *Gent Oude Schaapmarkt* is gelegen binnen een archeologisch vastgestelde zone (Historische Stadskern van Gent)² en heeft een oppervlakte van 1.267m², waarbinnen het volledige oppervlak danig wordt vergraven. Omwille van de aangehaalde criteria dient voor deze aanvraag een bekrachtigde archeologienota bij de stedenbouwkundige aanvraag te worden gevoegd. Het plangebied is daarnaast niet gelegen in een 'gebied waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn' (GGA, geraadpleegd op 22/12/2016).³ Ontwikkelingen binnen een dergelijke GGA-afbakening zijn niet archeologienotaplichtig.

1.5 Gekende verstoringen

Binnen het plangebied aan de Oude Schaapmarkt zijn enkele ondergrondse verstoringen gekend. De gebouwen van de te slopen panden, de voormalige strafuitvoeringsrechtbank van Gent, werden opgericht in de jaren '70 van vorige eeuw en zijn deels onderkelderd (rood op Plan 3). In bijlage 6.2 wordt het opmetingsplan van de fundering en gekende kelderruimtes meegegeven.

Centraal op het terrein is een kelder van 4,85 m op 6,15 m gelegen die tot 1,89 m onder de toekomstige nulpas reikt. De toekomstige nulpas komt overeen met de afgewerkte vloer binnen de gelijkvloerse nieuwe constructie. De as van de huidige straat, Houtbriel, is op - 0,13 m hiertegen te situeren en het voetpad op - 0,03 m. Het huidige maaiveld binnen het plangebied, nl. de parkeerplaatsen op de zuidelijke helft van het terrein, ligt op ca. 0,15 m onder nulpeil. We kunnen hier dus uit afleiden dat de nulpas slechts een weinig afwijkt van het huidige maaiveld.

Tegen de westelijke perceelsgrens (kant Oude Schaapmarkt) zijn eveneens twee aaneengesloten kelderruimtes gelegen. De eerste heeft afmetingen van ca. 4,50 m op 7,50 m en is tot 2,78 m onder de nulpas aangelegd. De tweede kelder meet ca. 5,50 m op ca. 10,00 m en heeft een aanlegdiepte van 2,78 m onder nulpas. De meest oostelijke van deze twee ruimtes bevindt zich vandaag onder de buitenverharding. Hieruit rijst het vermoeden dat deze kelder aan een oudere bouwfase te koppelen is.

Over de funderingswijze en -diepte van het te slopen gebouw is op heden niets gekend. Hier wordt ook een zekere mate van verstoring verwacht, zoals de dikte van de vloerplaat, funderingspalen, funderingsbalken enz. In de zuidoostelijke hoek van het terrein wordt een bestaande garage eveneens gesloopt. Ook hier zijn de funderingsdiepte -en types niet gekend. Deze zones met een te verwachten minimale maar verder ongekende verstoring zijn ingekleurd met oranje op Plan 3. Over voorgaande bouwfasen (vóór 1955) is geen informatie voorhanden m.b.t. funderingen en/of kelderruimtes. In hoeverre de bouw van de huidige en voorgaande bouwstructuren een weerslag zal hebben gehad op de bodem is op dit moment niet te achterhalen. Naar alle waarschijnlijkheid hebben funderingssleuven en mogelijke regenwater- en septische putten de nodige lokale verstoringen aangericht. De vele opgemeten putdeksels geven aan dat er zeker sprake is van ondergrondse nutsleidingen (Bijlage 6.1). Centraal tegen de oostelijke perceelsgrens is een zone waar diverse putdeksels zijn aangegeven (blauw op Plan 3). Hier is vermoedelijk sprake van een verzameling aan ondergrondse septische en/of regenwaterputten.

De zuidelijke helft van het plangebied is momenteel ingericht als parking (geel op Plan 3). Ook hier moet rekening worden gehouden met een minimale verstoring (20 à 30 cm) die werd veroorzaakt bij de aanleg van de verharding (betonstraatstenen).

Het raadplegen van KLIM/KLIP-gegevens is voor deze locatie irrelevant daar het een particulier terrein betreft.

² <https://geo.onroenderfgoed.be/>

³ (AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016)

Plan 3: De gekende en verwachte verstoringen binnen het plangebied geplote op het GRB
(aanmaakschaal 1:1; digitaal; 13/12/2016)

1.6 Geplande werken

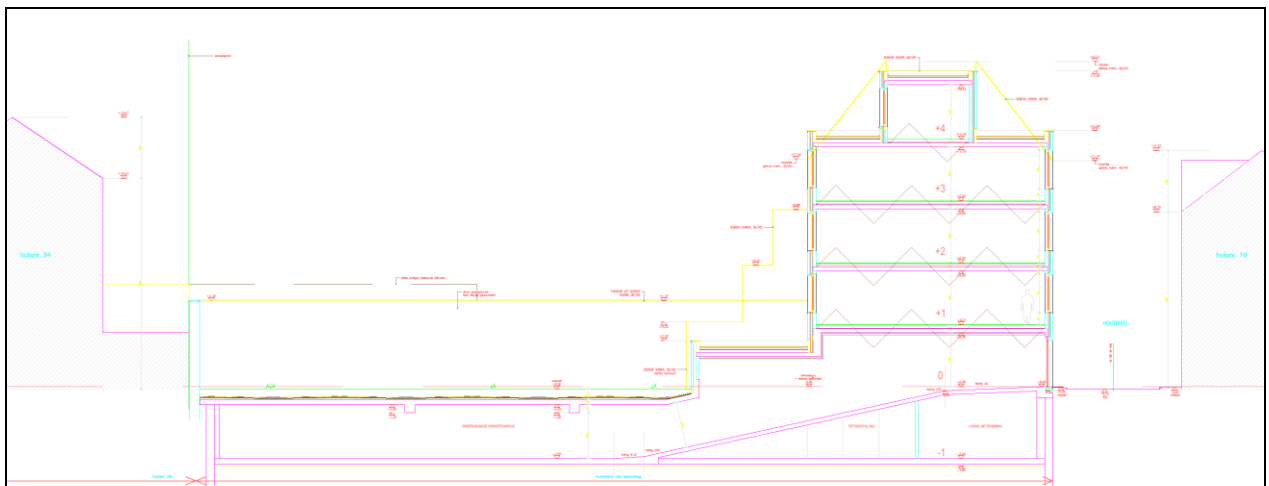
Alle bouwplannen worden als bijlage meegeleverd.

Op het terrein zal de bestaande bebouwing volledig worden gesloopt en vervangen door residentiële nieuwbouw. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen waaronder voornamelijk de aanleg van een ondergrondse parkeergelegenheid die qua omvang en diepte een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De toekomstige kelder behelst het volledige plangebied en zal m.a.w. voor een verstoring van het volledige bodemarchief (1.267 m²) zorgen. De onderkant van de vloerplaat wordt op 3,95 m onder de nulpas aangelegd.

Centraal wordt onder de toekomstige parkeerkeldervloer nog een bufferbekken aangelegd van 18.350 l (ca. 40 m²) waarvan de onderkant op 6,10 m onder de nulpas zal liggen. Ook wordt de liftput (ca. 1,50 m op 1,50 m) aangelegd tot op 5,10 m onder de nulpas.

De toekomstige bovengrondse opbouw is inzake verstoring t.o.v. eventueel archeologisch patrimonium niet relevant, maar met de aanleg van de parkeerkelder, tot een diepte van bijna 4 m onder maaiveld, mag men van een totale vernietiging van het eventueel archeologisch bodemarchief uitgaan.

Figuur 1: Doorsnede van de toekomstige bebouwing

1.7 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat het terrein nog grotendeels is bebouwd en deze structuren pas worden gesloopt na het verkrijgen van de bouwvergunning betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het Programma van Maatregelen op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen, dient te worden uitgevoerd.

2 Bureauonderzoek

2.1 Algemene doelstellingen

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.2 Onderzoeksvragen

Het doel van dit bureauonderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen gesteld worden:

1. Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?
2. Hoe was de oude perceelsindeling?
3. Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing en over voormalige constructies op het terrein?
4. Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het plangebied verwacht worden op basis van een analyse van het historisch kaart- en bronnenmateriaal?
5. In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?
6. Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de bodembouw?
7. Is een vervolgonderzoek noodzakelijk? Zo ja, wat is de te volgen strategie tijdens het vervolgonderzoek?

2.3 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting voor het plangebied. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, (bouw)historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor het plangebied is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart

- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart
- Bodemgebruikskaart
- Potentiële bodemerosiekaart

Hierbij moet worden opgemerkt dat de bodemgebruikskaart feitelijk niet geschikt is voor bestudering op perceelsniveau. In de begeleidende tekst op de website van AGIV staat het volgende: *‘De informatie die door deze datasets gegeven wordt is kleinschalig. Dit heeft een belangrijke implicatie. De informatie die men haalt uit een groter gebied zoals bijvoorbeeld een provincie of het volledige Vlaamse gewest zal nauwkeuriger zijn dan de informatie die men tracht te halen uit bijvoorbeeld een bepaalde buurt. Dit wordt duidelijk wanneer ingezoomd wordt in het digitale bestand. **Naarmate de kaart steeds meer vergroot wordt zal op een bepaald moment de samenhang tussen de verschillende bodemgebruikstypes verdwijnen. Het is dan ook sterk aan te raden deze kaart niet te gebruiken voor lokale studies.** De informatie die hieruit gehaald wordt, is onzeker.’*⁴ De kaart werd toegevoegd omdat ze vereist wordt in de Code van Goede Praktijk, maar moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De geomorfologische kaart werd geconsulteerd en besproken binnen deze studie maar wegens eigendomsrechten niet weergegeven.⁵

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van het plangebied en zijn directe omgeving. Hierbij worden de gekende archeologische, historische, geologische en geografische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd. Aansluitend wordt een uitgebreide cartografische analyse van het plangebied uitgevoerd.

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.⁶ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Het bureauonderzoek heeft – gezien de ligging binnen de historische stadskern van Gent en een eerste studie van de cartografische bronnen - betrekking op een terrein met een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden. Het plangebied is vermoedelijk reeds vanaf de late middeleeuwen bebouwd. Bijkomend doel van dit bureauonderzoek is de bouwhistorische evolutie binnen het plangebied nader te onderzoeken. Tijdens het cartografisch onderzoek werd extra aandacht besteed aan de evolutie van deze bebouwing.

De archeologienota werd in conceptvorm doorgestuurd naar de Archeologische Stadsdienst van Gent ter redactie. Zij hadden geen specifieke opmerkingen.

⁴ (AGIV 2016)

⁵ (DE MOOR & MOSTAERT 1993)

⁶ (BEYAERT e.a. 2006)

2.4 Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.4.1 Landschappelijke en bodemkundige situering

Topografische situering

Het plangebied is gelegen in het centrum van Gent (provincie Oost-Vlaanderen) in de straat Oude Schaapmarkt, vlakbij de Vlasmarkt en ten zuidoosten van de Sint-Jacobskerk. De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1. Het perceel (Afdeling 2, Sectie B, Perceel 1042 I) is gelegen binnen een bouwblok dat wordt gevormd door de straten Oude Schaapmarkt (noordwest), Nieuwpoort (noordoost), Kalvermarkt (zuidoost) en Houtbriel (zuidwest). Meer specifiek bevindt het plangebied zich op de hoek van de Oude Schaapmarkt met de Houtbriel.

Het te onderzoeken plangebied is net geen 1.300 m² groot en is vandaag ongeveer voor de helft bebouwd. Tot voor kort herbergde deze gebouwen de strafuitvoeringsrechtbank van Gent. Deze panden werden opgetrokken in de jaren '70 van vorige eeuw. Het onbebouwde deel van het terrein bestaat daarnaast uit een verharde ondergrond voor parkeergelegenheid. In de zuidoostelijke hoek bevindt zich een dubbele overdekte garageruimte en in de zuidwestelijke hoek een klein afdak.

De omgeving rondom het plangebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 5 m en 10 m + TAW. De hoogte binnen het plangebied varieert tussen 7 m en 7,50 m TAW. In Figuur 4 is een hoogteprofiel (ZW-NO) weergegeven. Ten zuidwesten van de Oude Schaapmarkt is in Plan 5 duidelijk een verheving in het landschap (rode kleur) zichtbaar. Dit hoger gelegen deel komt overeen met de dekzandrug van de Zandberg en de Kouter. Het plangebied bevindt zich aan de voet van deze lichte verhevenheid in het landschap. Deze dekzandrug, die bewaard is gebleven in de straatnaam Zandberg, is ontstaan uit eolische afzettingen van hoofdzakelijk oudere rivierafzettingen waarvan men vermoedelijk in de laatglaciale periode. Vaak vormen deze dekzandruggen zwak uitgesproken bulten in het landschap die door de mens ingericht werden als kouter.⁷ De Zandberg speelde een belangrijke rol in de vroege ontwikkeling van Gent. Zo werd de oudste *portus* of middeleeuwse handelsstad aangelegd op deze 'berg'.⁸

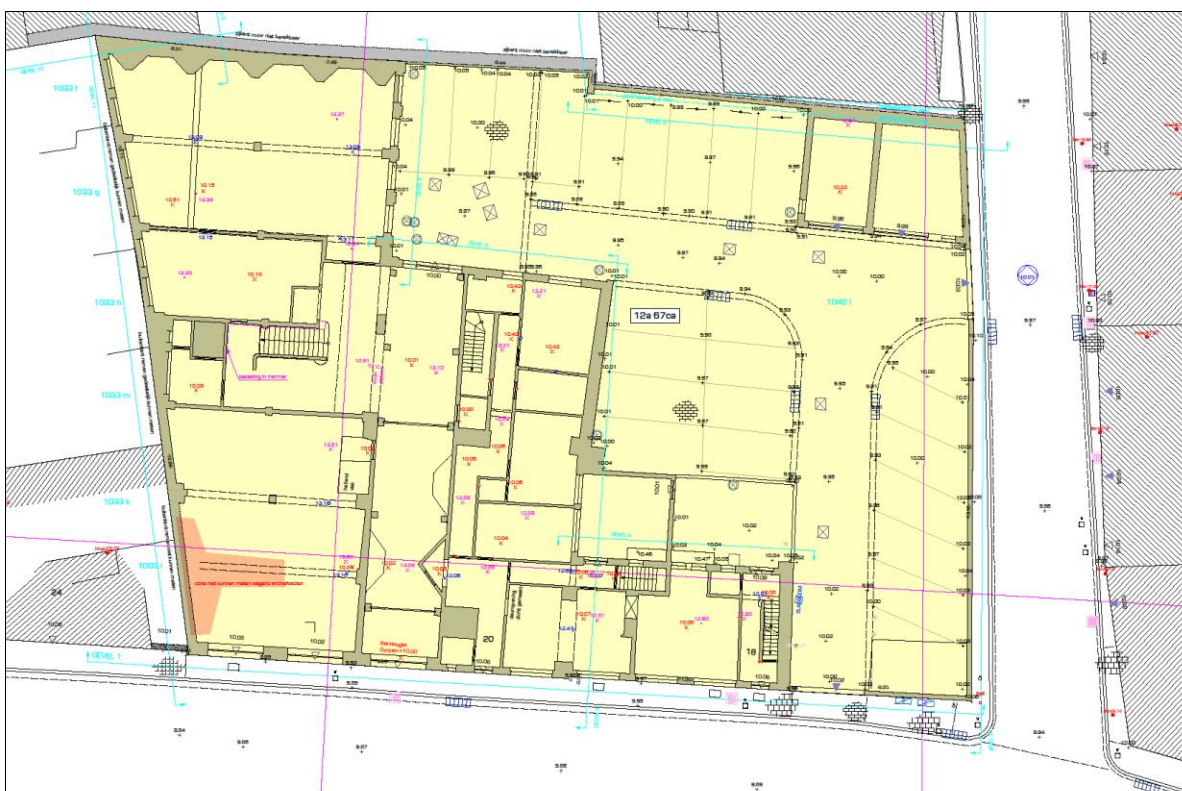
⁷ Gelaude, 2010, p. 2.

⁸ Gelaude, 2010, p. 4.

Plan 4: Het plangebied aangegeven op de orthofoto (aanmaatschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).⁹

⁹ Geopunt 2016.

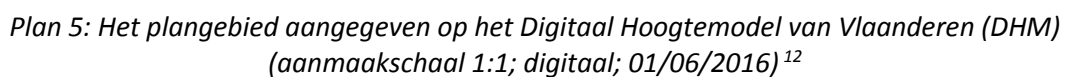
Figuur 2: Opmetingsplan van de bestaande toestand (noorden is linksonder, niet op schaal)¹⁰

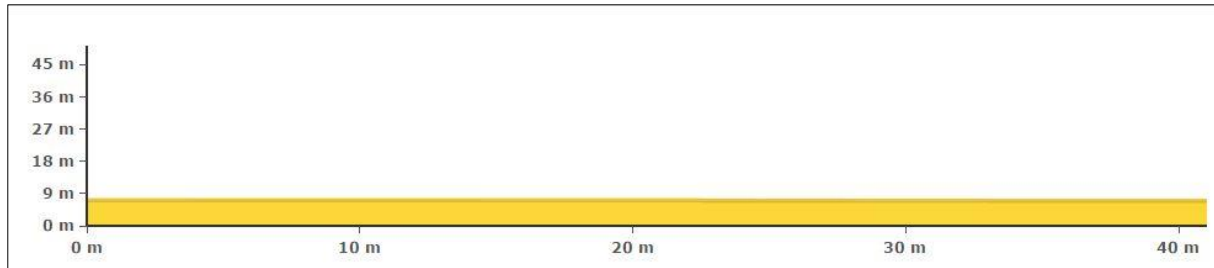
Figuur 3: 3D-luchtopname van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank (noorden is links, niet op schaal)¹¹

¹⁰ Studiebureau MesO

¹¹ Google 2016

¹² AGIV 2016a.

Figuur 4: ZW-NO hoogteprofiel van het plangebied¹³

2.4.2 Geologie en landschap

In geomorfologisch opzicht bevindt (het centrum van) Gent, en zo ook het plangebied, zich binnen de Noordwest-Europese laagvlakte en is gelegen in de nabijheid van de samenvloeiing van de Leie en de Schelde.¹⁴ Deze Noordwest-Europese laagvlakte is een uitgestrekt gebied met verre horizonten, een laag reliëf en een dicht net van waterlopen waarvan de belangrijkste in de Noordzee uitmonden. De twee voornaamste rivieren, de Schelde en de Leie, die in Gent samenkomen, bepalen het lage en waterrijke landschap van Zandig Vlaanderen. De riviervalleien wisselen af met zandige hoogten die zelden hoger reiken dan 15 m boven de zeespiegel. De hoogste top, met een hoogte van 29,10 m, is de Blandijnberg. Deze verheffing is een getuigenheuvel uit het tertiair en bevindt zich op de plaats waar de Leie en Schelde elkaar het dichtst naderen.¹⁵ De gunstige situatie met leefbare hoogten dicht bij water oefende een grote aantrekkingskracht uit op mensen. Dat gold ook al voor de eerste bewoners, zowat 60.000 jaar geleden.¹⁶ In het sterk verstedelijkt landschap van vandaag valt er van de oorspronkelijke topografie niet zo veel meer te merken hoewel toponiemen als berg, kouter of donk voor de hoogten en meers, gracht en lei voor de laagten nog herinneren aan vroegere landschappen.¹⁷

¹⁸.

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*¹⁹ wordt binnen het plangebied het tertiair substraat (zie Plan 6) gevormd door het Lid Van Vlierzele (GeVI). Het Lid van Vlierzele maakt onderdeel uit van de Formatie van Gent. Het gaat hierbij om een in hoofdzaak mariene formatie uit het Onder-Eoceen. Deze bestaat uit zandige en kleiige sedimenten, die in het noorden van het land rusten op siltige kleien en naar onder toe overgaan in fijne zanden. De formatie dagzoomt in het centrum van de provincies Oost- en West-Vlaanderen, alsook in West-Brabant en de provincie Antwerpen.

Het Lid Van Vlierzele bestaat over het algemeen uit groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is, plaatselijk dunne zandsteenbankjes bevat en tevens glauconiet- en glimmerhoudend is.²⁰ Doordat zand het hoofdelement vormt, is het substraat in hydrogeologisch opzicht relatief goed doorlatend. De afzetting bevat over het algemeen weinig macrofossielen. Wel zijn regelmatig dunne zandbanken aanwezig die uiteenvallen in dikke pakketten. De dikte van het pakket bedraagt ter hoogte van Gent zo'n 15 à 20 m. Over het algemeen kunnen de afzettingen worden onderverdeeld in een sedimentaire groep met een meer zandig karakter (westelijke helft van het verspreidingsgebied) en een groep met een meer kleiig karakter (oostelijke helft van het verspreidingsgebied). Deze grens valt in belangrijke

¹³ Geopunt 2016

¹⁴ Declercq & Laleman, 2010, p.21

¹⁵ Capiteyn et al, 2007, p. 6.

¹⁶ Declercq & Laleman, 2010, p.21

¹⁷ Capiteyn et al, 2007, p. 6

¹⁸ Declercq & Laleman, 2010, p.21

¹⁹ DOV Vlaanderen, 2016a.

²⁰ DOV Vlaanderen, 2014b.

mate samen met het uitwigen van (of eventueel zelfs versmelten met) het onderliggende Lid van Pittem. De kleihoudende afzettingen van het Lid van Vlierzele, die bestaan uit kleihoudend zand, vallen op hun beurt uiteen in drie pakketten. Het bovenste pakket is homogeen zandig, het centrale kleihoudend en het onderste heterogeen zandig.²¹

Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart op schaal 1:200.000 (Plan 7) ligt het plangebied binnen een brede strook in de binnenstad van Gent waar fluviatiele afzettingen uit het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) (FH) dagzomen. Deze fluviatiele afzettingen vallen in belangrijke mate samen met de alluviale valleien van de Schelde en de Leie, die samenstromen in Gent. De huidige (gekanaliseerde) loop van deze laatste rivier bevindt zich dan ook op enkele tientallen meters noordoosten van het plangebied. Onder de holocene afzettingen bevinden zich eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holocene (ELPw), en op nog grotere diepte fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (FLPw). Deze laatste zijn afgezet door een verwilderd rivierensysteem uit het Pleistoceen in de Vlaamse Vallei.

Bodem

De bodemkundige gegevens voor het plangebied zijn schaars aangezien het midden in de bebouwde kom van Gent is gelegen en daarom niet gekarteerd op de bodemkaart van Vlaanderen (Plan 8). Rondom de stad Gent komen echter volgende bodems voor:

- Scc: matig droge lemige zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont
- Sdp: matig natte lemige zandbodem zonder profiel
- Zch: matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B-horizont

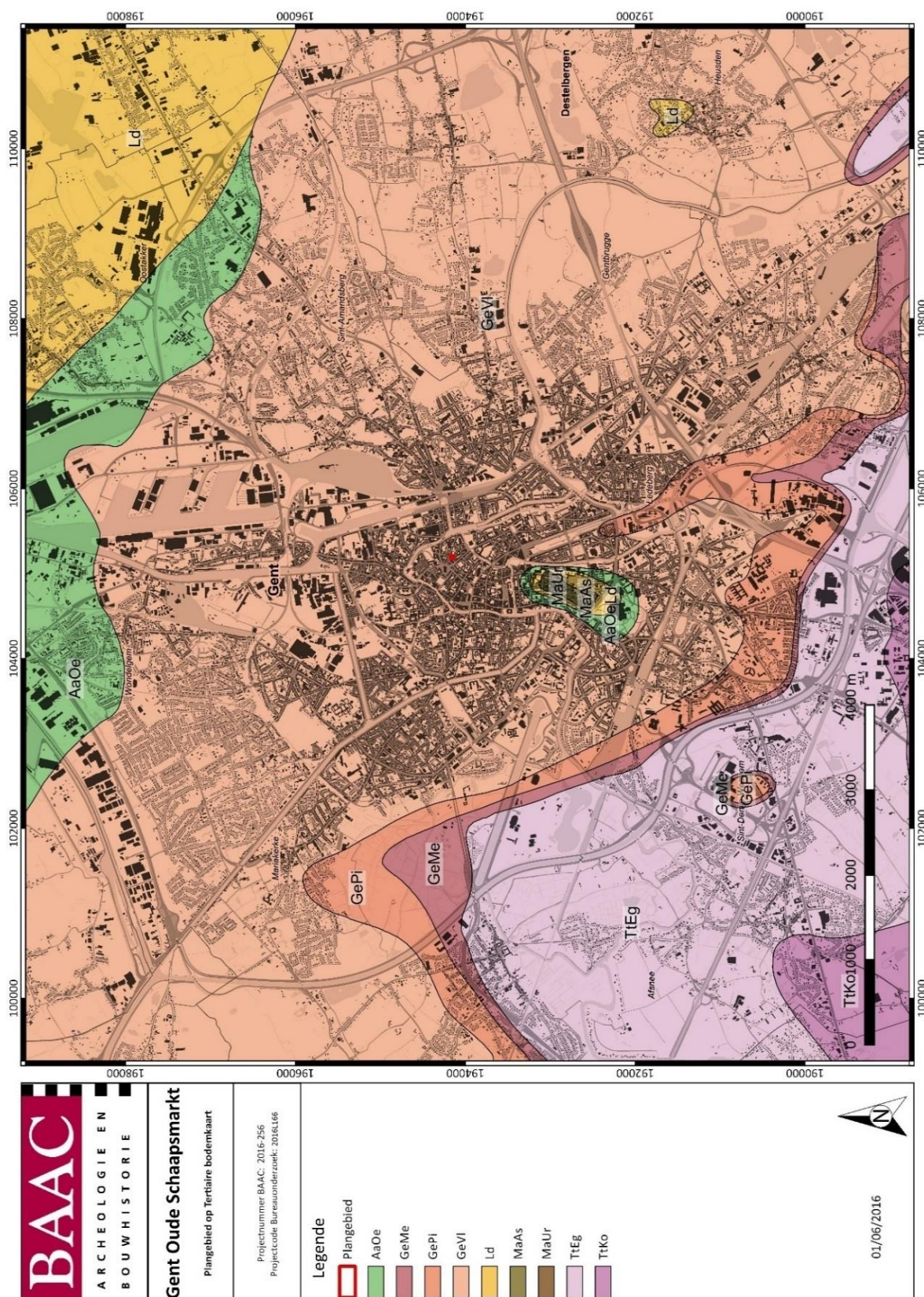
Aangezien het plangebied midden in de bebouwde kom ligt, is het moeilijk om deze eenheden (gelegen buiten de stad) te extrapoleren naar het plangebied toe. Op een dieper niveau kunnen deze bodemtypes echter wel verwacht worden binnen het plangebied. De diepte en opbouw van het aanwezige bodemarchief in de stad varieert echter wel sterk.

Net als op de bodemkaart, wordt het centrum van Gent niet gekarteerd op de bodemerosiekaart. Om die reden worden deze hier niet weergegeven.

Op de bodemgebruikkaart (Plan 9) wordt het hele centrum van Gent ingevuld als 'kernstadbebouwing'. Dit zijn gebieden die voornamelijk bezet zijn door structuren en het transportnetwerk. Hierbij is minstens 80% van het totale oppervlak ingenomen door gebouwen, wegen en artificiële verharde oppervlakten.²²

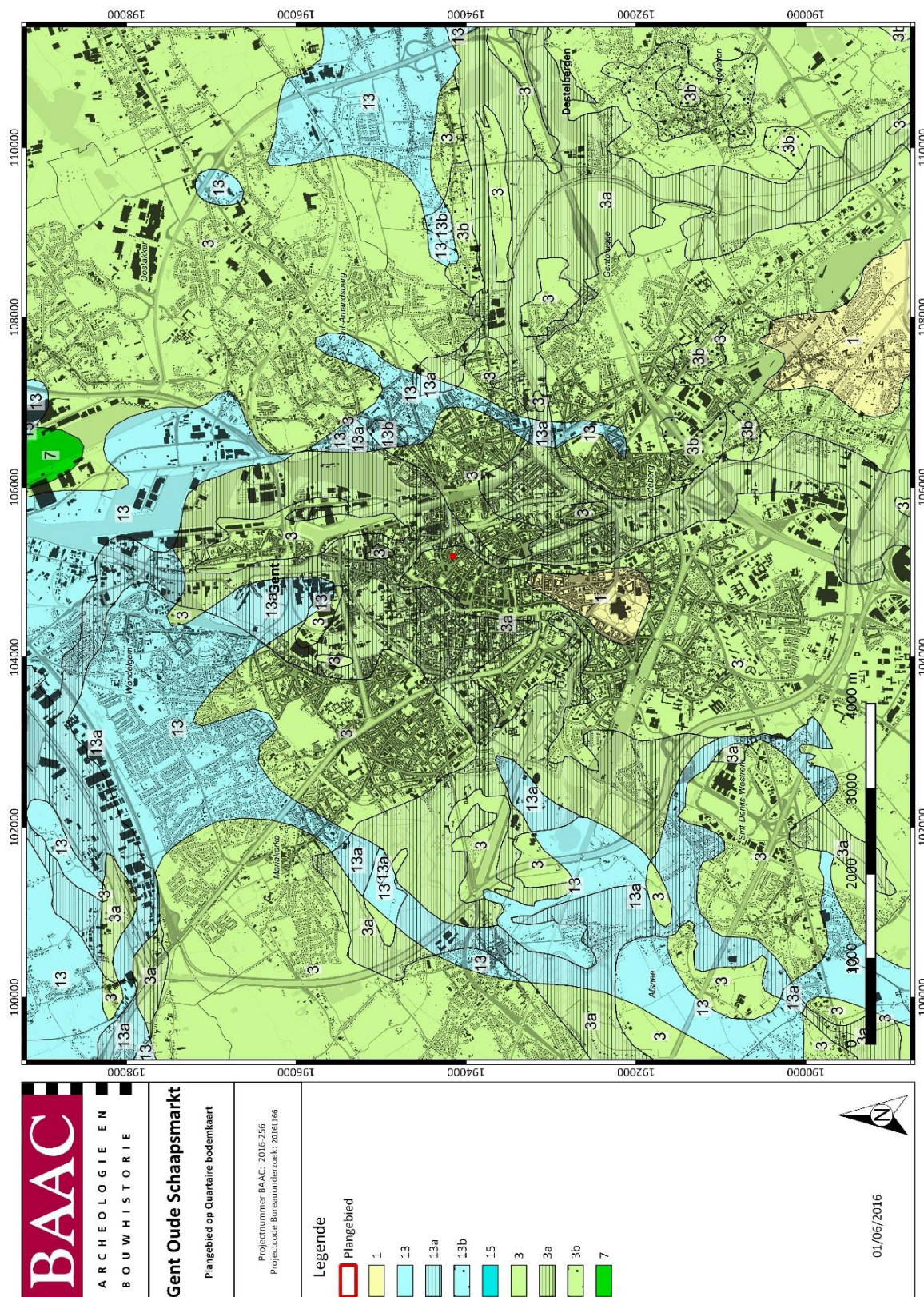
²¹ Jacobs, De Ceuckelaire *et al.*, 1996.

²² www.geopunt.be

Plan 6: Het plangebied aangegeven op de tertiairgeologische kaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)²³

²³ DOV Vlaanderen, 2016b.

Plan 7: Het plangebied aangegeven de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000 (aanmaatschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)²⁴

²⁴ DOV Vlaanderen, 2016b.

3 ELPw en/of HQ FLPw * De karteereenheid is mogelijk afwezig. ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).	3a FH ELPw en/of HQ FLPw * De karteereenheid is mogelijk afwezig. ◇ De karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers. FH Fluviale afzettingen (organochemisch en perimarien inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).
--	--

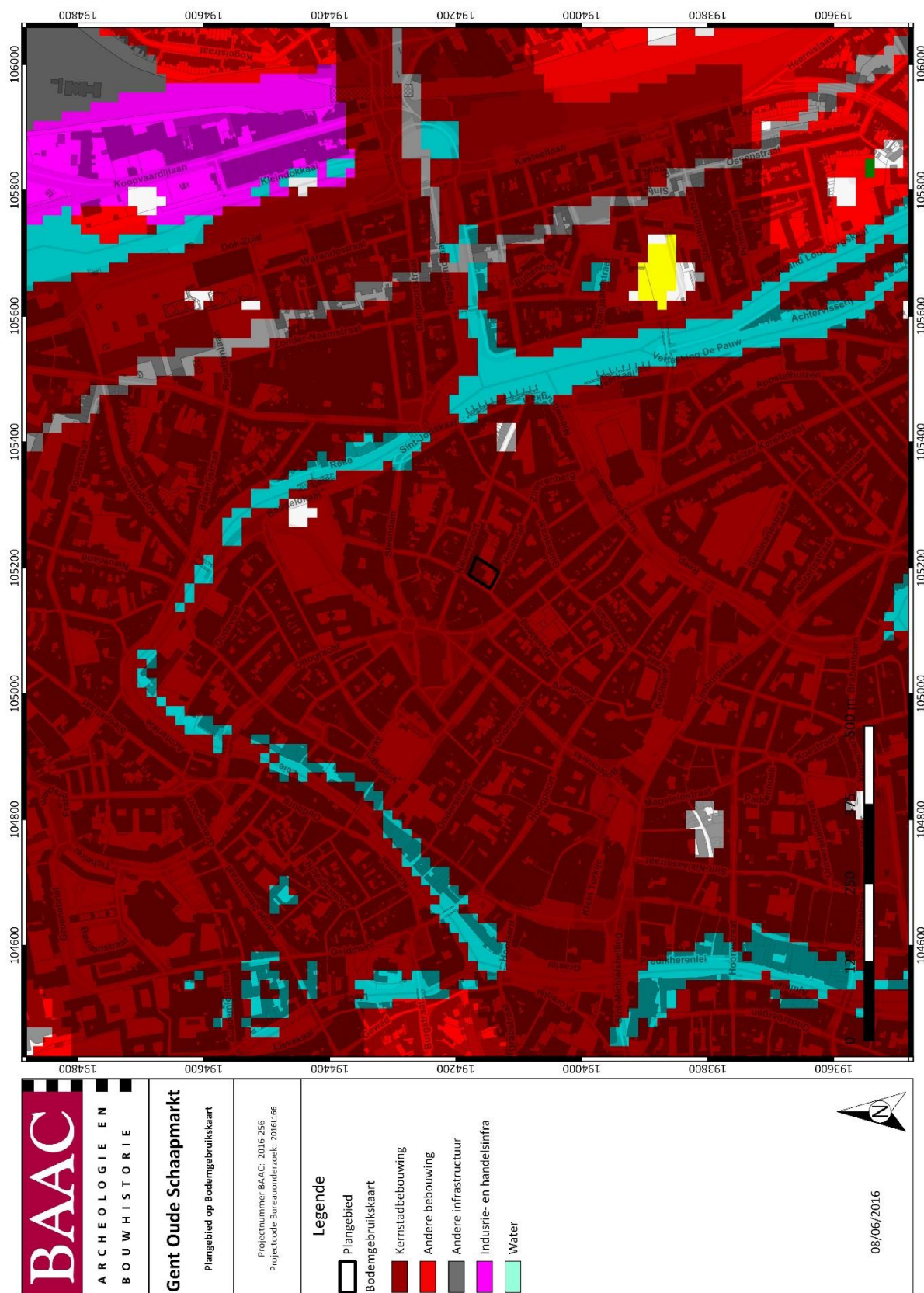
Figuur 5a (links) en b (rechts): Kenmerken van de bodemprofielen uit de quartairgeologische kaart wat betreft het plangebied²⁵

Plan 8: Het plangebied aangegeven de Bodemkaart van Vlaanderen (aanmaatschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)²⁶

²⁵ AGIV 2016b.

²⁶ AGIV 2016b.

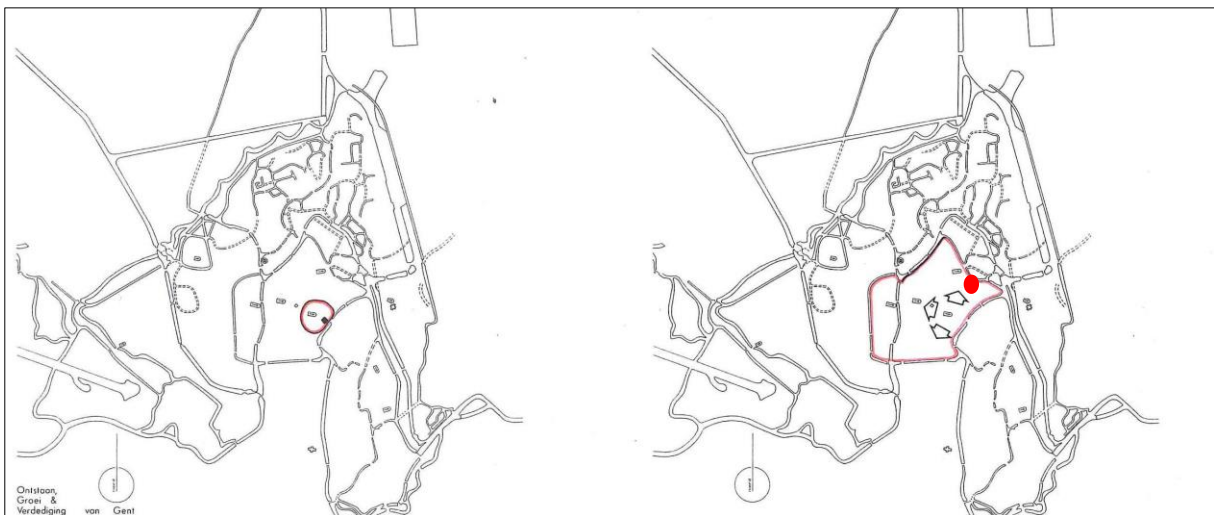
Plan 9: Het plangebied aangegeven op de Bodemgebruiksaan (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)²⁷

²⁷ Geopunt 2016

2.4.3 Historiek en cartografische bronnen

Het onderzoeksterrein ligt in een sterk verstedelijkt gebied binnen de historische kern van Gent. De ontwikkeling van het middeleeuwse Gent vangt aan in de 9de eeuw. In deze periode wordt verwezen naar de *portus Ganda*, een handelsnederzetting aan een rivier in de buurt van de Sint-Baafsabdij.²⁸ Als gevolg van de Noormanneninvallen in de tweede helft van de 9de eeuw werd de buurt van de abdij verlaten en vestigden de bewoners zich 500 meter stroomopwaarts op de linkeroever van de Schelde. De nieuwe nederzetting droeg de naam *Gandavum*. De nederzetting, met een oppervlakte van nauwelijks 6 ha, werd op het einde van de 9de eeuw omweld.²⁹

Door een bloeiende lakennijverheid en de handel in wol groeide de bevolking vanaf de 2de helft van de 10de eeuw fors aan. Nieuwe stadskernen ontstonden: Sint-Jacobs in 1093, Sint-Michiels in 1105 en Sint-Niklaas in 1120.³⁰ Het areaal binnen de eerste portusomwalling bleek te klein te zijn voor deze snelle groei en reeds in de 11de eeuw werd gestart met de uitbreiding van de stad. De stadsuitbreiding zou ca. 1100 een areaal van meer dan 80 ha beslaan. Het is bij deze stadsuitbreiding dat het plangebied aan de Oude Schaapmarkt net binnen de stadsgrenzen komt te liggen. In het noorden grenst het huidige terrein aan de toenmalige stadsgrens die hier werd gevormd door de Sint-Jansvest.³¹ Of deze waterweg een natuurlijke oorsprong kent is niet gekend. Op plaatsen waar de toenmalige stad niet door natuurlijke waterlopen werd omgeven, legde men nieuwe grachten aan zoals de Ketelvest.³²

Figuur 6: Links de oudste kern omstreeks de tweede helft van de 9de eeuw. Rechts de eerste stadsuitbreiding omstreeks 1100. Het plangebied is aangegeven.³³

De exacte aanlegdatum van de omwalling van de eerste uitbreiding is tot op heden echter niet helemaal zeker. Er zijn weinig tot geen dateerbare gegevens uit archeologisch onderzoek waardoor men voornamelijk op historische studies is aangewezen. Er werd tot voor kort algemeen aangenomen dat de grachtengordel rond de stad omstreeks 1100 ontstaan is. Dit bleek uit enkele archivalische bronnen. Monniken uit de Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdij schakelden omstreeks 1100 systematisch over op de term *oppidum* daar waar er tot en met de tweede helft van de 11de eeuw gebruik werd gemaakt van de term *portus* om naar de stad te verwijzen. Met *oppidum* wordt gerefereerd naar een omwalde stad en een stad die juridisch autonoom was.

²⁸ Declercq & Laleman, 2010, p. 41.

²⁹ Declercq & Laleman, 2010, p. 42.

³⁰ Declercq & Laleman, 2010, p. 48.

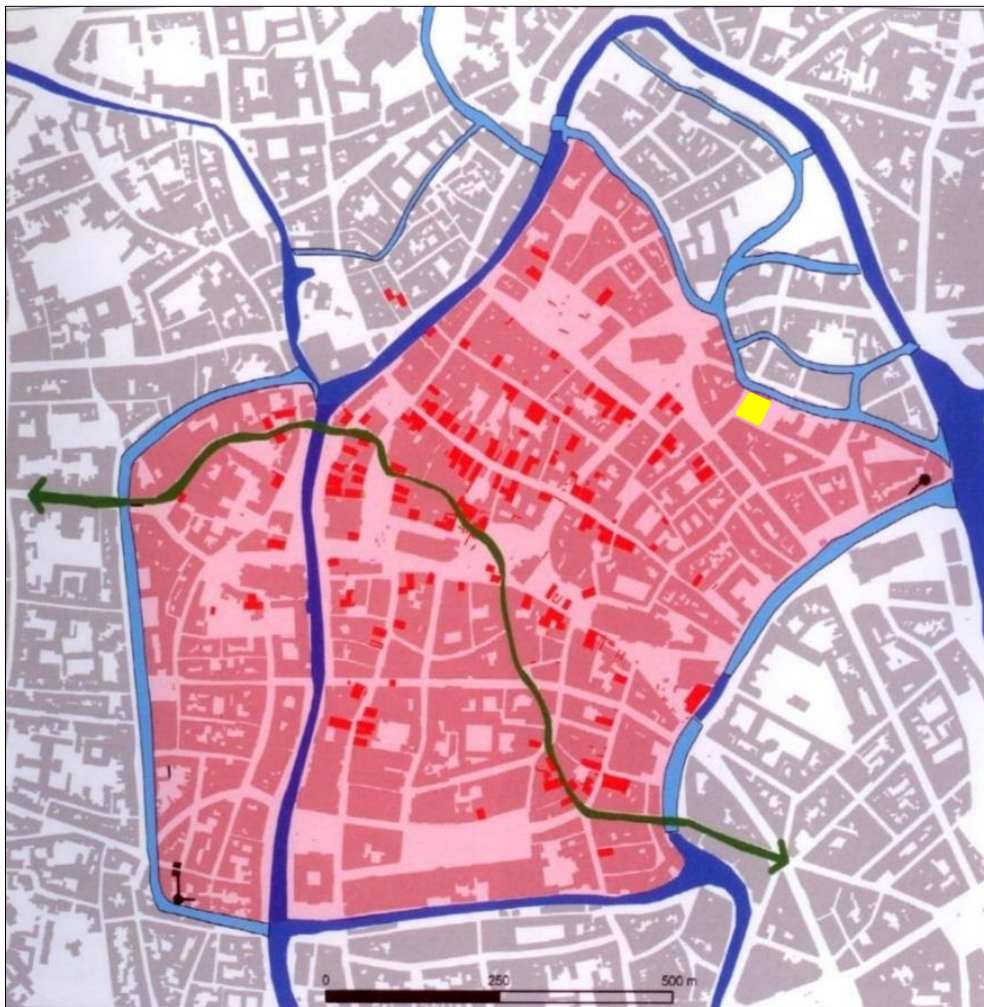
³¹ Vest verwijst etymologisch naar een zeker verdedigingslement.

³² Laleman et al, 1985, p.16.

³³ Coene & De Raedt 2011, 20-24

Hoe deze omwalling er initieel moet hebben uitgezien is niet volkomen duidelijk. Er wordt aangenomen dat de omwalling bestond uit een gracht, hier de Sint-Jansvest, met langs stadszijde een aarden berm voorzien van een palissade, al is dat zeker niet bewezen. Op een later tijdstip werd op (sommige delen van) het tracé een stadsmuur in Doornikse steen opgetrokken. Op delen van het tracé waar de stadsgrens aan een waterweg was gelegen, zoals ter hoogte van het plangebied, volstond vermoedelijk ook enkel de waterweg en eventuele wal als verdedigingselement.

Bij archeologisch onderzoek aan de Ketelvest, een nog bestaande (gegraven) waterweg die onderdeel uitmaakte van dezelfde stadsomwalling, werden in 2007 wel de restanten van een aarden wal aangetroffen. Bovenop een cultuurlaag werd de basis van de wal aangetroffen. In de laag onder de wal werd aardewerk aangetroffen dat niet ouder kon worden gedateerd dan het midden of tweede helft van de 12de eeuw. Dit feit staat in contrast met de historische datering wat daarentegen zou kunnen wijzen op een latere aanlegfase, of herstel, van de stadsomwalling aan de Ketelvest. Ook kon worden vastgesteld dat de wal volledig werd genivelleerd tot op het niveau van het laatmiddeleeuwse loopvlak (14de -15de eeuw) toen deze z'n verdedigingsfunctie verloren had.³⁴

Figuur 7: Het 12de-eeuwse stadareaal met de onderzochte site (in geel) aangegeven³⁵

BAAC Vlaanderen voerde in het verleden reeds enkele onderzoeken uit aan de westzijde van de historische stad. Telkens was de toenmalige onderzoekslocatie te situeren net naast of tegen een waterloop die deel uitmaakte van dezelfde verdedigingsgordel als deze aan de Oude Schaapmarkt,

³⁴ De Gryse & Vandeveld, 2008, p.49

³⁵ Capiteyn et al, 2007, p. 16.

namelijk de Houtlei. Bij deze opgravingen aan de Oude Houtlei³⁶, de Burgstraat³⁷ en de Sint-Michielsstraat³⁸ kon echter in geen enkel geval (duidelijk) de aanwezigheid van een omwalling en/of muur worden aangetoond.

Alleszins is het een feit dat de oudste stadsomwalling(en) vóór het einde van de 12de eeuw is te dateren.³⁹

In 1213 werden enkele meersen en weiden aan de westzijde van de toenmalige stad, die tot dan nog eigendom waren van de graven van Vlaanderen, aan Gent toegevoegd. Hierbij behoorde ook de regio net ten noorden van het plangebied. Het was naar alle waarschijnlijkheid een lager gelegen en moerassig gebied, doorkruist door enkele Leiemeanders, zoals onder meer het Sleksken, de Baudeloolei of Baudeloovaardeken, de Sint-Jacobsgracht en de Sint-Janvest. Deze laatste stroomde net ten noorden van het onderzoeksterrein. Deze wijk draagt vandaag nog steeds de naam Waterwijk.

Gedurende de 13de en 14de eeuw blijft de stad zich uitbreiden, voornamelijk in zuidelijke en westelijke richting. Door de sterke uitbreiding van Gent in de 14de eeuw kon de gehele westelijke zijde van een nieuwe omwalling voorzien worden. Aan het einde van de 14de eeuw kon Gent zich één van de grootste steden van West-Europa noemen hoewel verschillende plaatsen binnen de stad nog lang open ruimten bleven. De oude versterking behield haar functie enkel nog symbolisch. Zo bleef ze nog steeds belangrijk in de architectonische geschiedenis van de stad. Van de torens is echter niets meer bewaard gebleven in het stadsbeeld. Deze werden afgebroken na de Carolijnse Concessie van 1540.^{40 41} In dat jaar legde Keizer Karel V de Gentenaars een hele reeks beperkingen op nadat ze in opstand waren gekomen tegen hun vorst. Om de burgers in bedwang te houden, werd op en rond het voormalige Sint-Baafsdorp een dwangburcht, het *Spanjaardenkasteel*, aangelegd. In de 16de eeuw (tussen 1577-1579) werd Gent, na nog enkele uitbreidingen (voornamelijk naar het zuidoosten toe), uiteindelijk door de zogenaamde *Geuzenvesting* omringd en versterkt.

De grachten in de Waterwijk waren van groot belang voor de ontwatering van de natte gebieden. Deze open waterlopen werden in de loop der tijd vaak als stortplaats gebruikt. Net als vele andere stadsgrachten werden ook de grachten in deze stadswijk ten noorden van de Oude Schaaapmarkt aan het einde van de 19de eeuw/begin 20ste eeuw gedempt omwille van hygiënische redenen maar ook ter verbetering van het algemeen stadsbeeld.⁴²

Het gebied net ten noorden van het plangebied werd in de 19de eeuw grondig gesaneerd. Dit leidde tot het dempen van onder meer het Sleksken in 1831 en de Baudeloolei en de Sint-Jansvest tussen 1892 en 1894. De achter de bestaande bebouwing gelegen gronden werden opgehoogd en voor bebouwing en industriële vestiging beschikbaar gemaakt.⁴³ Nieuwe straten werden aangelegd, zoals de Nieuwpoort en Volmolenstraat beide gelegen op de voormalige Sint-Jansvest.

Daar waar de straat Oude Schaaapmarkt de Sint-Jansvest eertijds kruiste of overstak, lag de Sint-Jansbrug, net naast de huidige onderzoekslocatie. Bij het dempen van de vest werd deze brug eveneens overbodig.

Over de toponymie kan niet veel informatie worden geleverd. 'Oude Schaaapmarkt' verwijst naar alle waarschijnlijkheid naar de activiteit van het verhandelen van schapen. In de directe omgeving zijn daarnaast verschillende straat- en pleinnamen die in dezelfde sfeer thuishoren en hun oorsprong

³⁶ Vanoverbeke & Janssens, 2011.

³⁷ Vanoverbeke, 2016.

³⁸ Terryn & Vanoverbeke, 2014.

³⁹ Laleman et al, 1985, p.28.

⁴⁰ Archeoweb Gent.

⁴¹ Uitzonderingen bleven langer in het straatbeeld, zoals de Posternepoort tot 1842.

⁴² Berkens et al. 2011, 152. Coene & De Raedt 2011, 168-169.

⁴³ Berkens et al. 2011, 152

kennen in de (post) middeleeuwse periode: Vlasmarkt, Kalvermarkt, Oude Beestenmarkt. Ook de naam Houtbriel zou verwijzen naar de activiteit van het verhandelen van hout.⁴⁴

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing aan het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen, voor Gent m.a.w. vanaf de 16de eeuw. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten zijn veelal figuratief, maar kunnen wel ondersteunend werken. Voor Gent zijn een veelvoud aan historische kaarten, plannen en stadsgezichten beschikbaar. Hieronder wordt in een selectie daarvan de ontwikkeling van het plangebied weergegeven.

De oudste bruikbare cartografische bron is het “Panoramisch gezicht op de stad Gent 1935”, de vervaardiger is echter niet gekend (Figuur 8). Centraal bovenin staat de Sint-Jacobskerk met ommuurd terrein afgebeeld. De loop van de voormalige stadsgracht, Sint-Jansvest, is duidelijk zichtbaar, met ter hoogte van het plangebied de aanwezigheid van bebouwing. Van een eventuele stadswal- of muur zijn geen aanwijzingen op te merken.

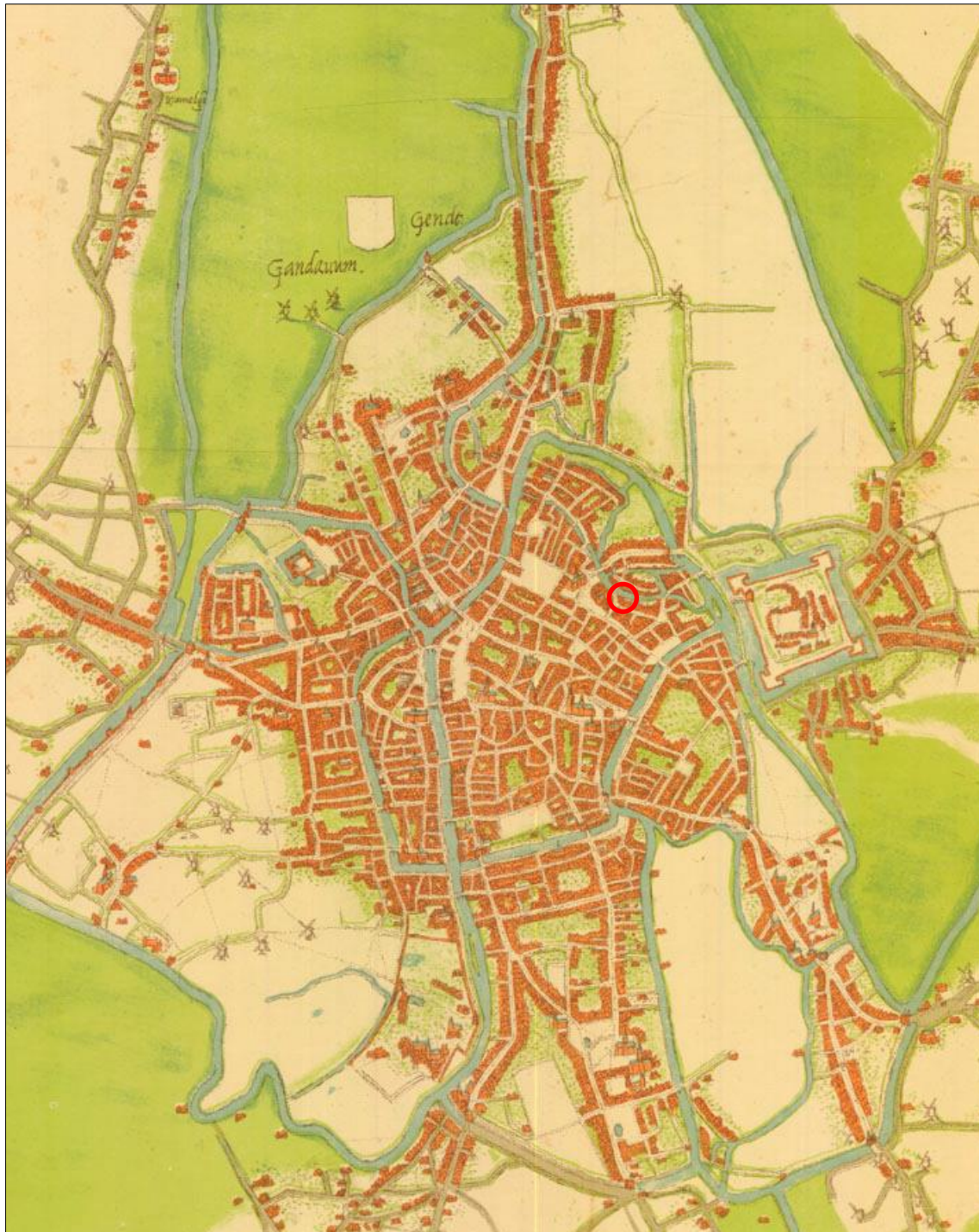

Figuur 8: Detail uit het Panoramisch gezicht op Gent uit 1534. Het plangebied is aangegeven (noorden is rechtsboven, niet op schaal)⁴⁵

⁴⁴ De Inventaris Bouwkundig Erfgoed beschrijft de Houtbriel als ‘Eertijds waterweg onder meer gebruikt voor aanvoer en lossen van hout, gedempt in de 19de eeuw.’ Echter werd door de auteur nergens een aanwijzing gevonden voor het bestaan van een gracht op deze locatie.

⁴⁵ Panoramisch gezicht op Gent (1534). Collectie STAM Gent.

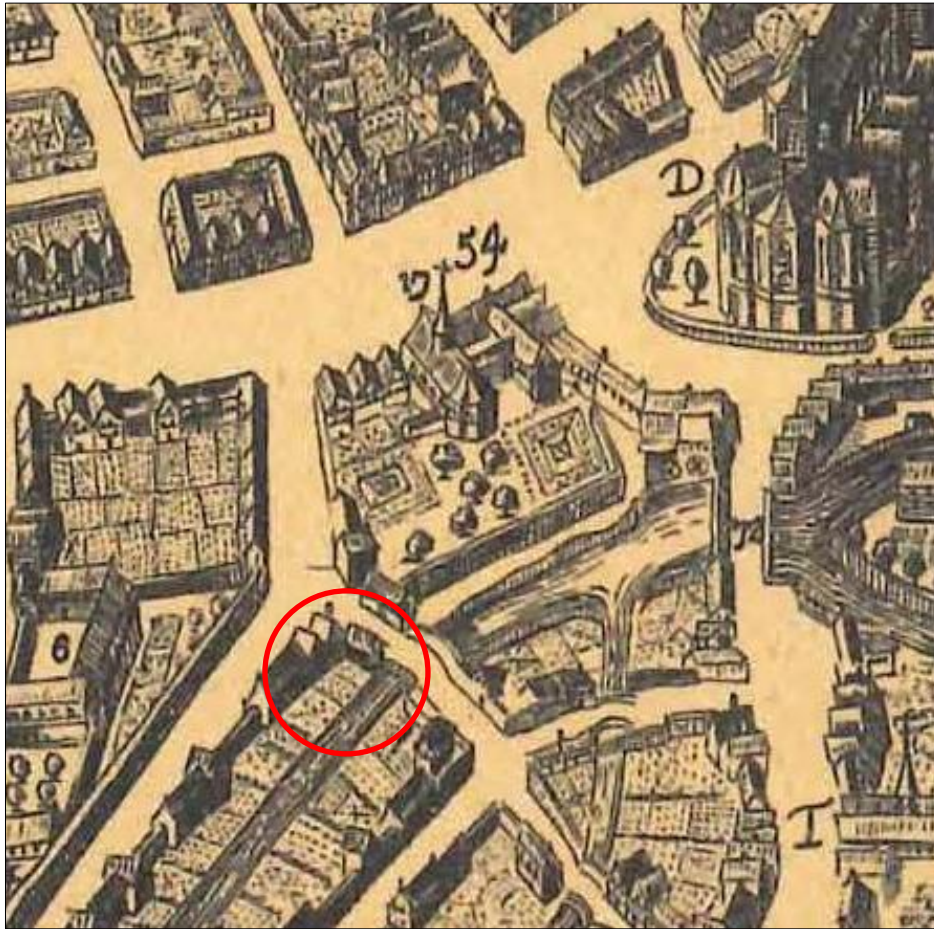
Op de volgende weergegeven afbeelding, het stadsplan van Jacob Van Deventer (Figuur 9), te situeren rond 1560, is ten oosten van de stad het Spanjaardenkasteel overduidelijk weergegeven en zijn de oudere verdedigingsstructuren van de stadsomwalling, na de Carolijnse Concessie, verdwenen. De details op dit plan zijn echter minder nauwkeurig, maar in grote lijnen blijft de situatie ter hoogte van het plangebied quasi ongewijzigd: een dense bebouwing wordt afgebeeld, aan beide zijden van de Sint-Jansvest.

Figuur 9: Gent op de kaart van Jacob Van Deventer uit 1560 (noorden is boven, niet op schaal)⁴⁶

⁴⁶ Nationale bibliotheek, Madrid.

Voor een kleine 100 jaar later kan beroep worden gedaan op het stadsplan van Sanderus en Hondius (Figuur 10). Dit zeer gedetailleerd plan geeft ter hoogte van het plangebied een aaneengesloten bebouwing weer. De huizen bevinden zich met de gevel aan de Houtbriel, achteraan worden tuinen tot aan de Sint-Jansvest weergegeven. Langs de Oude Schaapmarkt is ook een pand afgebeeld.

Figuur 10: Twee details uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641 (noorden is rechts, niet op schaal)⁴⁷

De volgende geraadpleegde kaart werd door de graaf van Ferraris opgesteld met de bedoeling de toenmalige Oostenrijkse Nederlanden volledig in kaart te brengen. De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁴⁸ Daar Ferraris artilleriegeneraal was in deze regio is deze kaart dan ook voornamelijk met militaire doeleinden opgesteld. De bebouwing wordt hier minder gedetailleerd afgebeeld en is in grote bouwblokken samengevat. Desalniettemin geeft ze een goed beeld van onze contreien aan het einde van de 18de eeuw. Op de kaart is te zien dat het plangebied gesitueerd is in het centrum van de stad. Aan de Oude Schaapmarkt is wederom aaneengesloten bebouwing te zien met achterin de stadsgracht. Ook de voormalige tuinen blijken hier bebouwd.

⁴⁷ Coene & De Raedt, 2011, p. 60.

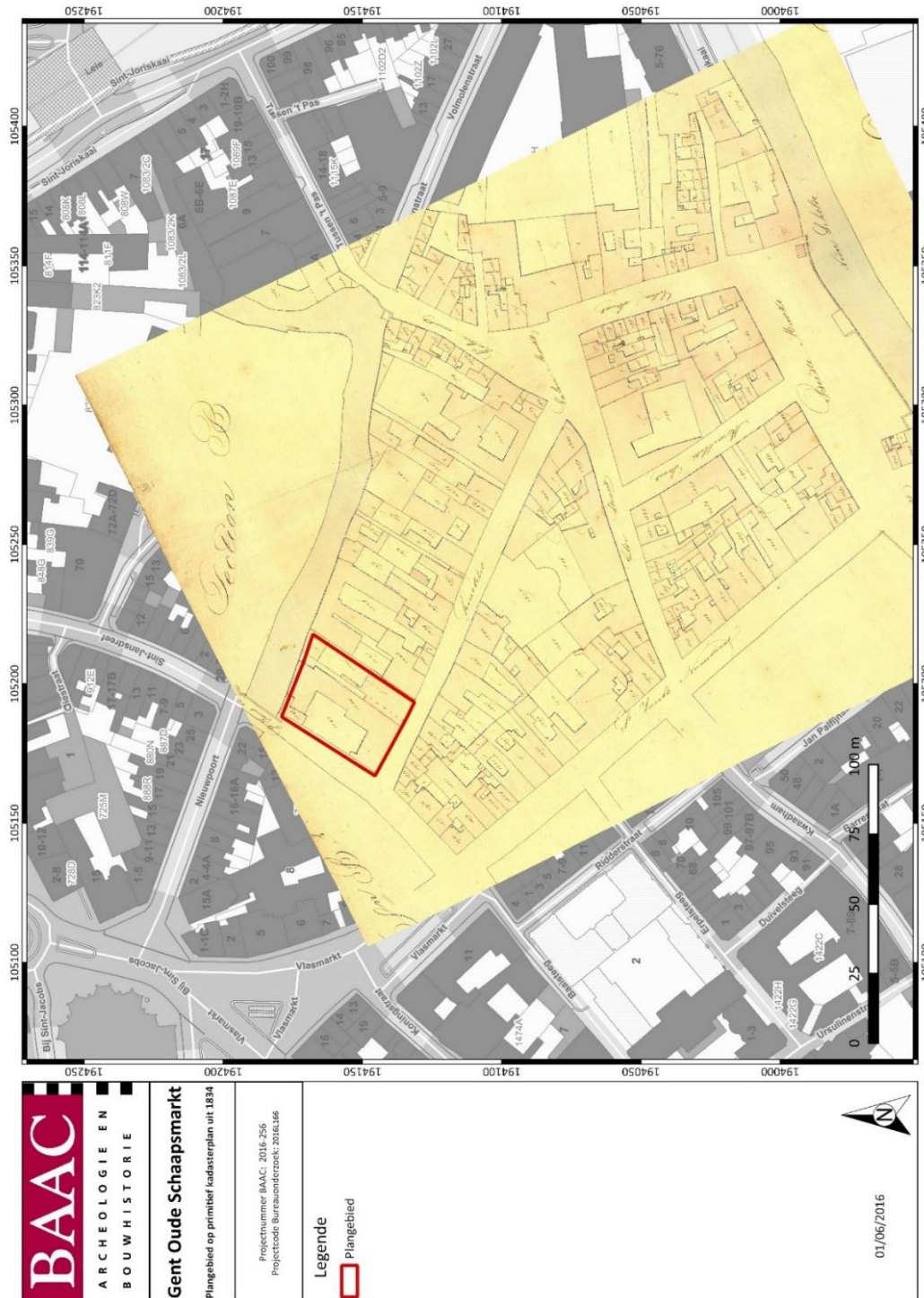
⁴⁸ http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html

Plan 10: Het plangebied aangegeven op de Ferrariskaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)⁴⁹

⁴⁹ Geopunt 2016b.

Vanaf het tweede kwart van de 19de eeuw zijn er diverse gedetailleerde kadasterkaarten beschikbaar waarmee de bouwevolutie op de onderzoeksterreinen nauwgezet kan worden gevolgd. Het primitief kadasterplan van 1834 (Plan 11 en Figuur 11: Detail uit het primitief kadasterplan met aanduiding van het plangebied (noorden is linksboven, niet op schaal)) toont alweer aan dat het plangebied zeker bebouwing kende.

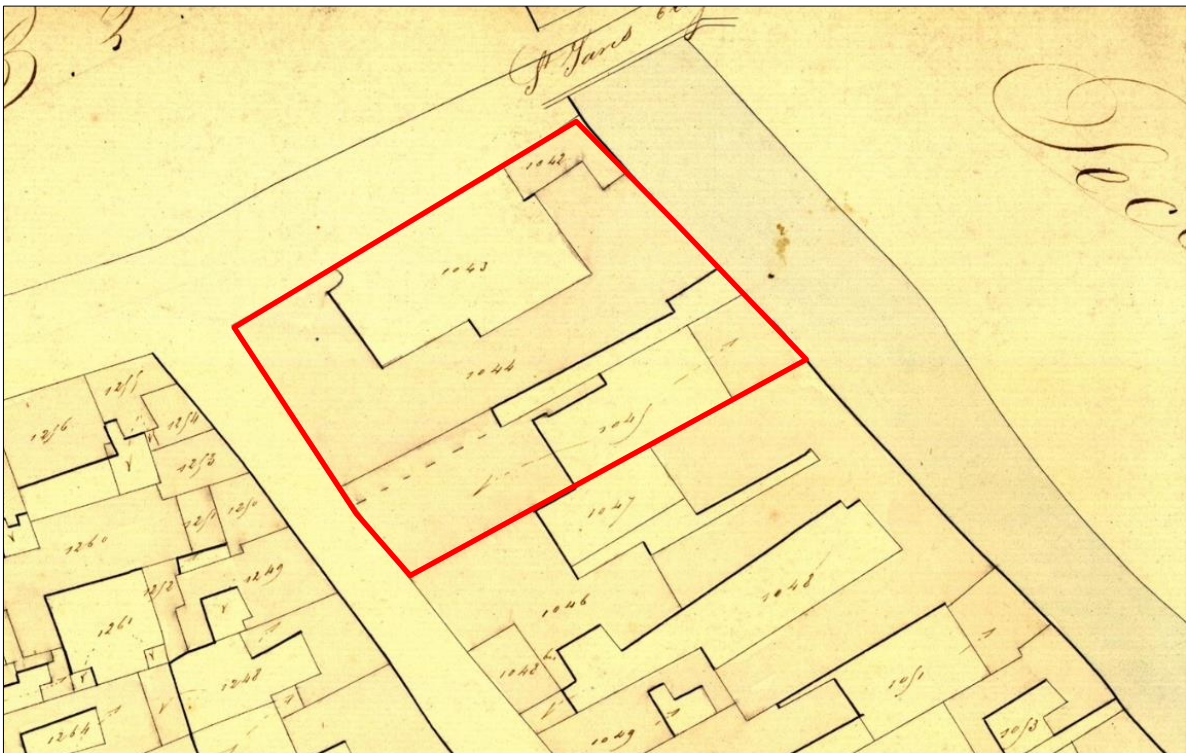
Plan 11: Het plangebied aangegeven op Primitieve kadasterkaart uit 1834; gegeorefereerd op de GRB (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).⁵⁰

⁵⁰ Stadsarchief, Gent.

Uit deze kadasterkaart kan veel informatie gehaald worden. Zo is duidelijk te zien dat het plangebied pal tegen de voormalige Sint-Jansvest is gelegen. De bebouwing staat tot tegen de oever. De huidige huizen aan Nieuwpoort, die in het noorden aan de locatie grenzen, zijn (deels) bovenop de gedempte stadsgracht gebouwd. De Sint-Jansbrug is ook op te merken.

Verder kan worden geconcludeerd dat het huidige perceel een samenvoegsel is van minstens twee oudere percelen. In een detail in Figuur 11 is dit nog duidelijker vast te stellen. Tegen de Oude Schaapmarkt bevindt zich één groot perceel dat langs drie zijden is bebouwd. Centraal bevindt zich een binnenplein met opening naar de Oude Schaapmarkt toe. Het tweede perceel is smaller en blijkt aan de Houtbriel en aan de waterkant structuren te kennen. Tussen de twee percelen liep vermoedelijke een steegje dat op een gegeven tijdstip is dichtgemaakt.

De toenmalige bebouwing had de voorgevel langs de Houtbriel, zoals ook op te merken was op het stadsplan van Sanderus en Hondius. Vandaag is de bebouwing van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank eerder op het achterterrein te situeren.

Figuur 11: Detail uit het primitief kadasterplan met aanduiding van het plangebied (noorden is linksboven, niet op schaal)

Deze perceelsindeling houdt zeker nog aan tot kort voor de demping van de Sint-Jansvest. Op het stadsplan van Gevaert en Van Impe uit 1878 (Figuur 12) blijft de bebouwing op het plangebied ongewijzigd.

Een eerste stadsplan waarbij de stadsgracht gedempt wordt weergegeven dateert van het jaar 1900, nl. het *Plan instantané de la ville de Gand* (Figuur 13). De kaart is niet erg gedetailleerd, waardoor geen uitspraken kunnen worden gedaan over percelering en invulling, maar geeft een eerste kijk op de gesaneerde en heringerichte wijk rondom het plangebied.

Figuur 12: Detail uit het stadsplan van Gevaert en Van Impe (noorden is rechtsboven, niet op schaal).⁵¹

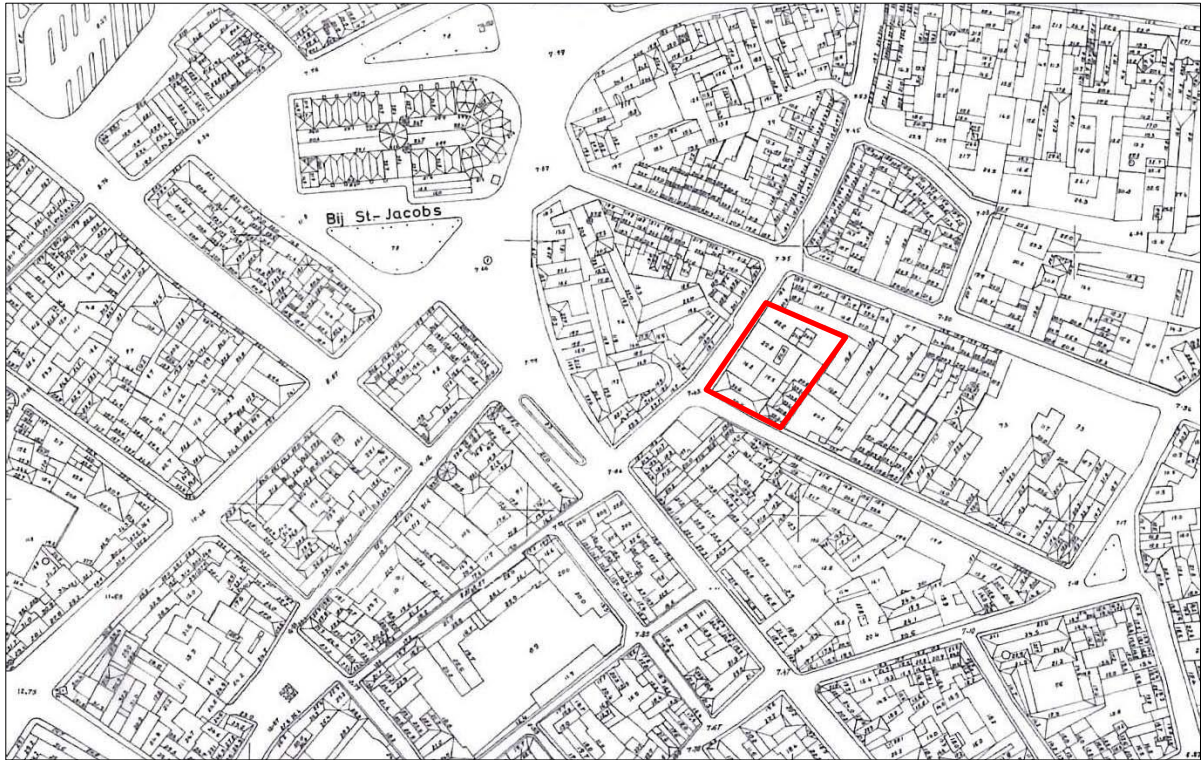
Figuur 13: Uitsnede uit het Plan instantané de la ville de Gand uit 1900 (noorden is boven, niet op schaal).⁵²

⁵¹ Coene en De Raedt, 2011, p. 154.

⁵² Coene en De Raedt, 2011, p. 184.

Een laatste representatief stadsplan is dat van de *Survey Gent Morgen*. Luchtfoto's uit 1968 werden hiervoor omgezet in orthofotoplannen en een dakenplan.⁵³ In de uitsnede is de situatie weergegeven kort voor het optrekken van de huidige gebouwen van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank. De percelering blijkt hier gewijzigd t.o.v. de 19de-eeuwse situatie. Het grote perceel tegen de Oude Schaapmarkt is opgesplitst in 4 kleinere delen, waarbij het meest noordelijk deel een stuk heeft ingepalmd van het lange perceel ten zuidoosten ervan. Verder lijken deze bouwgronden volledig ingepalmd door bouwstructuren.

Kort na de ontwikkeling van deze laatste kaart zal de bebouwing grondig wijzigen en wordt de strafuitvoeringsrechtbank opgericht.

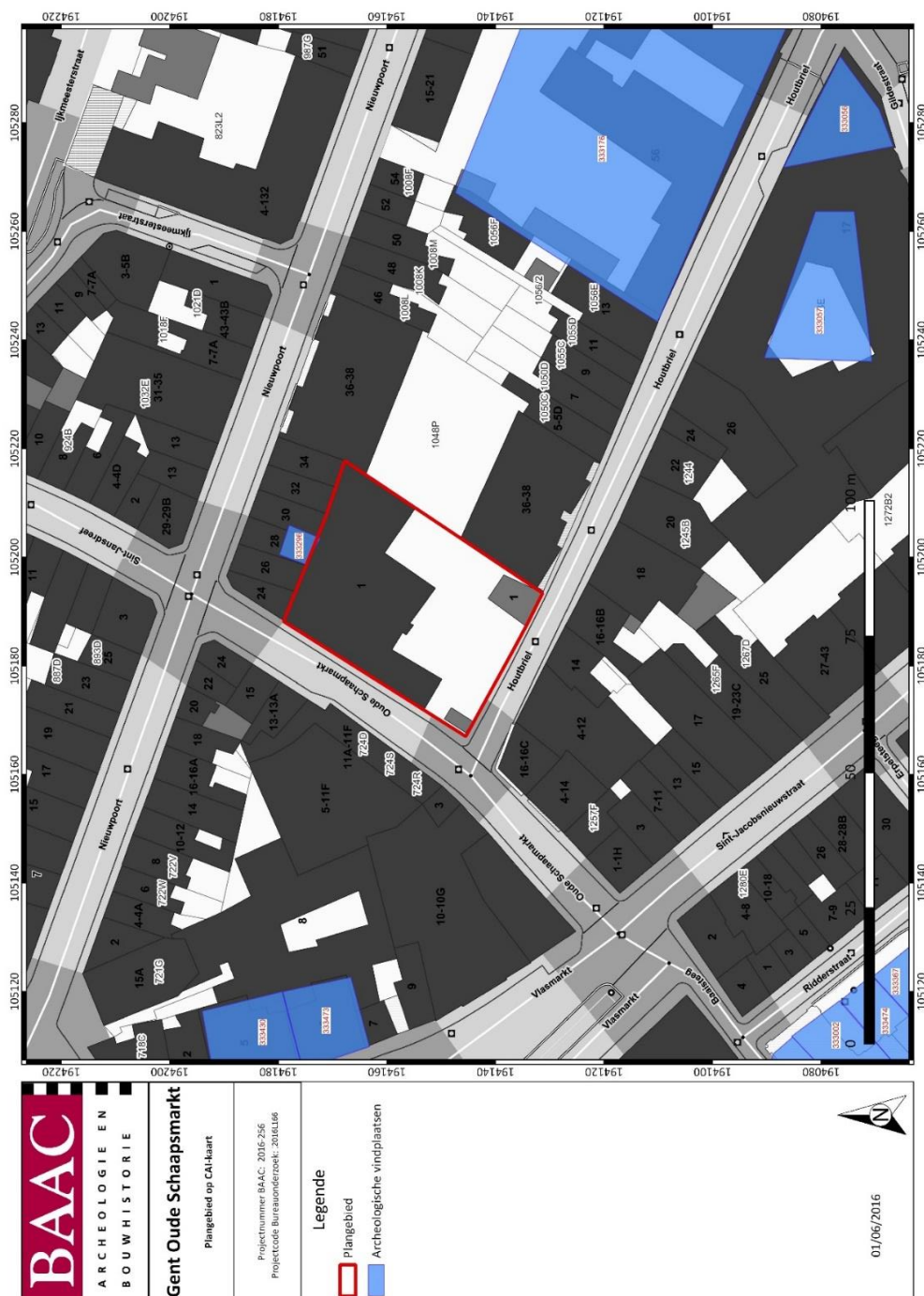
Figuur 14: Detail uit de Survey Gent Morgen (noorden is boven, niet op schaal)⁵⁴

⁵³ Coene en De Raedt, 2011, p. 303.

⁵⁴ Coene en De Raedt, 2011, p. 303.

2.4.4 Archeologische data

Binnen het historisch centrum van Gent zijn tal van archeologische vondsten en onderzoeken gedaan. Mede door de Stadsarcheologische Dienst (die onlangs zijn 40-jarig jubileum vierde) werd het archeologisch erfgoed van de stad nauwlettend gedocumenteerd. Daarnaast is de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen, een handig hulpmiddel. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Plan 12: Het plangebied aangegeven op CAI-kaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).⁵⁵

⁵⁵ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

Voor het plangebied zelf is geen archeologische waarden gekend. Op het terrein net ten noorden ervan (langs Nieuwpoort) werd echter wel een losse vondst gedaan tijdens werkzaamheden in de tuin van het huis: ID333296. Het betrof een losse vondst, naar alle waarschijnlijkheid in de demping van de Sint-Jansvest. Op de uitsnede in Plan 12 vallen daarnaast direct de vele polygonen op. In de directe omgeving van het plangebied werden volgende meldingen teruggevonden. Een overzicht:

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁵⁶

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
333296	LOSSE VONDST: 18 ^{DE} EEUWS VOGELFIGUURTJE IN GROENE GLASPASTA
333430	LAAT MIDDELEEUWS GODSHUIS: RESTEN IN DOORNIKSE KALKSTEEN
333473	MUURSCHILDINGEN UIT 18 ^{DE} -19 ^{DE} EEUW
333176	17 ^{DE} EEUWSE VLOERTEGELS EN MUURWERK UIT KLOOSTER VAN DE ZWARTE ZUSTERS
333057	KORINTHISCH KAPITEELTJE
333056	DUBBELMONDIGE BAKKERSOVEN UIT DE 20 ^{STE} EEUW
333002	LAAT MIDDELEEUWS MUURWERK IN DOORNIKSE KALKSTEEN
333474	LOSSE VONDST: AARDEWERK EN VLECHTWERK UIT DE 13 ^{DE} EEUW, MOGELIJKS JONGER
333367	LAAT MIDDELEEUWS MUURWERK IN DOORNIKSE KALKSTEEN

De overige archeologische waarden in de dichte omgeving betreffen hoofdzakelijk restanten van laatmiddeleeuwse gebouwen.

Zo betreft melding 333430 laatmiddeleeuws muurwerk in Doornikse kalksteen die onderdeel vormde van de kapel van het Sint-Janshospitaal (zie Figuur 12, kaart Gevaert en Van Impe). Dit Sint-Janshospitaal of Godshuis van Sint-Jan-ten-Dullen, sinds 1866 de protestantse Saint-John's-Church, werd gesticht 1191 als krankzinnigengesticht waar geesteszieken en behoeftigen tot het vierde kwart van de 18de eeuw werden verzorgd.⁵⁷ Bij de reeds aangehaalde sanering van de wijk aan het eind van de 19de eeuw werden grote delen van het complex opgegeven en gesloopt voor de aanleg van de straat Nieuwpoort. Enkel de kapel en een 18de-eeuwse ingang in de Oude Schaaapstraat herinneren nog aan het hospitaal.

⁵⁶ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

⁵⁷ Inventaris Bouwkundig erfgoed.

Figuur 15: Toegangspoort tot het hospitaal, gelegen in de Oude Schaapmarkt tegenover het plangebied⁵⁸

In de Houtbriel verwijst melding 333176 naar het voormalige klooster van de Zwarte Zusters. Een gedeelte van de huizen werden vanaf 1833 in gebruik genomen als kloostergebouw.⁵⁹

Ten noorden van het plangebied, op één van de achterterreinen van de Steendam (melding 160711), werd bij bouwwerkzaamheden een vondstensemble verzameld dat toebehoorde tot een laatmiddeleeuwse pottenbakker.⁶⁰

Op een boogscheut afstand, aan de Bibliotheekstraat, werd in het voorjaar van 2015 een archeologische opgraving uitgevoerd door BAAC Vlaanderen bvba.⁶¹ Deze staat nog niet aangegeven in de CAI. Het onderzoek daar heeft aangetoond dat het oorspronkelijke middeleeuwse landschap lokaal werd doorweven met meanderende zijarmen van de Leie. Vanaf de 17de eeuw werden de terreinen er bebouwd met particuliere bouwsels. Ook werd een leerlooiersatelier aangetroffen dat er vanaf de 18de tot het begin van de 19de eeuw was gehuisvest.

Verder werd in de omliggende wijk nog slechts weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd. In de ruimere omgeving werd op de Oude Beestenmarkt (CAI 159913) in 2011 door Condor Archaeological Research bvba een proefputtenonderzoek uitgevoerd.⁶² Hierbij werden in twee proefputten zware verstoringen aangetroffen langsheen de landzijde. De enige waargenomen sporen waren de kademuuren van de gedempte Schelde. In proefput 1 bestond deze kademuur uit baksteen, in proefput 2 bestond de kademuur uit grote blokken Doornikse kalksteen.⁶³

⁵⁸ Beeldbank Gent.

⁵⁹ Inventaris Bouwkundig erfgoed.

⁶⁰ Berkens et al., 2011

⁶¹ Vanoverbeke 2015.

⁶² Van de Velde, Deville & Houbrechts 2011

⁶³ Van de Velde, Deville & Houbrechts 2011, 20-23.

2.5 Synthese

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

2.5.1 Verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal is gebleken dat ter hoogte van het plangebied aan de Oude Schaapmarkt een hoge trefkans bestaat op archeologische sporen.

Het onderzoeksterrein is te situeren binnen de historische stadskern van Gent en is vermoedelijk reeds vanaf de 12de eeuw n. Chr. in ontwikkeling gekomen. Het perceel grensde aan de voormalige Sint-Jansvest die als onderdeel wordt gezien van de 11de-eeuwse stadsomwalling. Op basis van het historisch kaartmateriaal kon worden aangetoond dat deze zone van de toenmalige stad reeds vanaf de eerste helft van de 16de eeuw (private) bebouwing kende. Naar alle waarschijnlijkheid kende deze bebouwing voorgangers. Het plangebied wordt tot op heden ingenomen door bouwstructuren.

De vele archeologische onderzoeken die reeds in Gent werden uitgevoerd, tonen aan dat de archeologische verwachting voor het plangebied hoog is.

Op basis van de gekende data zijn slechts enkele recente, diepe verstoringen met zekerheid gekend, nl. enkele kelderruimtes en verstoring door ondergrondse water- en septische putten. De verstoring die de bouw van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank heeft aangericht, kon niet worden ingeschat. Er wordt hier uitgegaan van zeker een minimale (tussen 0,20 – 0,50 m) verstoring van de bovengrond. Echter kunnen de in het verleden toegepaste funderingstechnieken een heel grote vergraving hebben teweeggebracht. Zo werd bijvoorbeeld bij een recent uitgevoerde werfopvolging aan de Abeelstraat te Gent⁶⁴ geconstateerd dat de funderingsbalken voor een pand, opgericht in de 2de helft van de 20ste eeuw, aangelegd werden tot op ca. 2 m onder maaiveld zodat de bovengrond danig was geroerd.

2.5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Het onderzoeksterrein is te situeren binnen de historische stadskern van Gent en is vermoedelijk reeds vanaf de 12de eeuw n. Chr. in ontwikkeling gekomen. Het perceel grensde aan de voormalige Sint-Jansvest die als onderdeel wordt gezien van de 11de-eeuwse stadsomwalling. Op basis van het historisch kaartmateriaal kon worden aangetoond dat deze zone van de toenmalige stad zeker vanaf de eerste helft van de 16de eeuw private bebouwing kende. Deze bebouwing kent een doorloop tot op heden.

2. *Hoe was de oude perceelsindeling?*

Hoe de perceelsindeling eruitzag vóór de 16de eeuw is niet te achterhalen. Vanaf dan pas verschijnen de eerste bruikbare historische kaarten. In de 17de eeuw (kaart Sanderus en Hondius) worden enkele langwerpige percelen weergegeven met bebouwing aan de Houtbriel en achterliggende open terreinen. De achterliggende tuinen grenzen aan de Sint-Jansvest. Deze perceelsindeling blijft

⁶⁴ BAAC-onderzoek in uitvoering; opgravingsvergunning 2016/289

grotendeels tot aan het eind van de 19de eeuw ongewijzigd. Wel kon worden aangetoond dat de open ruimtes achterin de percelen eveneens werden ingevuld met bouwstructuren. Met de herinrichting van de bouwblokken en straten direct ten noorden van het plangebied krijgt de wijk vermoedelijk een opknappbeurt. Aan het begin van de 20ste eeuw lijken de percelen te zijn opgedeeld en volledig ingevuld. Bij het optrekken van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank werden de percelen samengevoegd tot één geheel.

3. Welke info is er nog te vinden over de huidige bebouwing en over voormalige constructies op het terrein?

De huidige indeling van de onderzoeklocatie is tweeledig. Ongeveer de helft van het terrein bestaat uit een verharde ondergrond ten behoeve van parkeergelegenheid. Op de andere helft staat momenteel het gebouw van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank die opgericht is in de jaren '70 van vorige eeuw. Uit het cartografische onderzoek is gebleken dat de historische bebouwing zich eertijds eerder concentreerde aan de zijde van de Houtbriel, onder het huidige parkeerterrein.

4. Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het plangebied verwacht worden op basis van een analyse van het historisch kaart- en bronnenmateriaal?

Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek kan een hoge archeologische verwachting worden opgesteld voor het plangebied. Binnen het plangebied worden bouwsporen en/of sporen van menselijke aanwezigheid vanaf de (late) middeleeuwen zeker verwacht. Er moet hierbij worden gedacht aan resten van historische bebouwing, zoals muurwerk, funderingen, vloeren enz.). Verder kunnen, binnen de zones van de achterliggende tuinen, sporen van ambachtelijke activiteiten, water- en beerputten, afvalkuilen etc. worden aangetroffen. De ligging van deze locatie, net tegen de 11de-eeuwse stadsomwalling, maakt het verder ook een heel interessante plek. Sporen van de (aanzet van de) stadsgracht met eventuele oeverstructuren en een aarden wallichaam met verdedigingsstructuren behoren hier tot de aan te treffen sporencombinaties. De beschikbare informatie omtrent deze omwalling is laag waardoor verder onderzoek zou kunnen leiden naar een meer precieze ligging en tracé ervan. Hierdoor zijn de archeologische verwachtingen uit de periode van aanleg van een eventuele wal en van de middeleeuwse bebouwing hoog gespannen. Ook het aantreffen van sporen van vóór de middeleeuwen is niet uitgesloten, maar daarentegen eerder laag. Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er geen specifieke informatie voorhanden die relevant is voor het plangebied. Hierover ontbreekt historisch bronnenmateriaal.

5. In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?

Op basis van de gekende data zijn slechts enkele recente, diepe verstoringen met zekerheid gekend, nl. enkele kelderruimtes en ondergrondse water- en septische putten. De verstoring die de bouw van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank heeft aangericht kon niet worden ingeschat. Er wordt hier uitgegaan van zeker een minimale (tussen 0,20 – 0,50 m) verstoring van de bovengrond. Echter kunnen de in het verleden toegepaste funderingstechnieken een heel grote vergraving hebben teweeggebracht. Dit geldt voor de noordelijke zone van het plangebied ter hoogte van de te slopen gebouwen. Binnen het zuidelijke deel, de parkeerzone, wordt deze recente verstoring minder ingrijpend ingeschat. Daar de historische bebouwing zich voornamelijk langs deze zuidelijke zone situeerde, wordt hier een hoge verwachting vooropgesteld.

6. *Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de bodembouw?*

Neen. In de directe omgeving is nog geen relevant archeologisch onderzoek uitgevoerd. Daarentegen wordt een complexe stratigrafie verwacht aangezien het plangebied reeds eeuwenlang in gebruik is en getuigt van een hoge densiteit aan bebouwing.

7. *Is een vervolgonderzoek noodzakelijk? Zo ja, wat is de te volgen strategie tijdens het vervolgonderzoek?*

BAAC Vlaanderen bvba is van mening dat een verder vooronderzoek voor het plangebied aan de Oude Schaaapmarkt noodzakelijk is. De hoge archeologische verwachting en trefkans maken dit terrein archeologisch interessant. Bij de aanleg van de toekomstige inrichting van de ondergrondse parkeergarage mag van een volledige verstoring van het bodemarchief worden uitgegaan. De enige onzekerheid binnen het verwachtingsmodel is de mate van verstoring toegebracht door de (recente) bebouwing binnen de noordelijke zone van het plangebied.

BAAC Vlaanderen bvba stelt voor om verspreid over het terrein enkele proefputten aan te leggen. Op basis van vooronderzoek met ingreep in de bodem kan een waardering en inschatting worden gemaakt van het archeologisch bodemarchief. De strategie voor dit vooronderzoek wordt verderop in het bijhorende Programma van Maatregelen (Deel 3) uitvoerig besproken.

2.5.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Het onderzoeksgebied is te situeren binnen een grotere zone van de middeleeuwse stad, waar tot op heden nog weinig informatie is over gekend. Bij verder onderzoek met ingreep in de bodem kan er kennis vergaard worden over de bewoning en bebouwing vanaf de late middeleeuwen binnen het plangebied. Daarnaast is de aanwezigheid van sporen die in relatie staan tot de omwalling niet uitgesloten.

De volgende onderzoeksvragen zijn van toepassing op het plangebied:

- In welke mate werd het terrein reeds verstoord?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? Wat is de invloed van de bestaande bebouwing/verhardingen op het archeologisch erfgoed?
- Werden er resten aangetroffen van de (laat)middeleeuwse bebouwing en perceelsindelingen?
- Indien ja, welke materialen en constructietechnieken werden er gebruikt en toegepast?
- Werden er resten aangetroffen van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling?
- Indien ja, welke materialen en constructietechnieken werden er gebruikt en toegepast?
- Zijn er andere sporen, bijvoorbeeld van ambachtelijke activiteit, aanwezig?
- Indien ja, hoe is de bewaringstoestand van de sporen en kunnen ze aan een bepaalde periode gekoppeld worden?
- In welke mate verstoren de geplande werken archeologisch erfgoed?
- Kunnen de resultaten van het bureauonderzoek bijgesteld worden?

Een vooronderzoek met ingreep in de bodem is noodzakelijk om het aanwezige potentieel te realiseren aangezien er te weinig inzicht verkregen werd in de graad van de verstoring en de aard van de potentieel aanwezige archeologische resten.

2.5.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

BAAC Vlaanderen bvba adviseert een vooronderzoek met ingreep in de bodem binnen het plangebied te Gent, Oude Schaapmarkt. De aangeleverde gegevens hebben voldoende informatie gegeven om te beargumenteren dat er archeologische sporen kunnen verwacht worden voor het plangebied.

Er werden diverse methode voor (voor)onderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen. Als eerste meent BAAC Vlaanderen bvba dat een **extra bureauonderzoek**, met uitvoerige archiefstudie, weinig tot geen meerwaarde zal bieden aan het reeds uitgevoerde vooronderzoek.

Een **geofysisch onderzoek** kan voor dit terrein ook geen extra kenniswinst opleveren. Door de vele bouwcampagnes in het verleden worden reeds diverse structuren verwacht die met een geofysisch onderzoek niet specifiek zullen onderscheiden kunnen worden.

Een **landschappelijk bodemonderzoek** is evenmin aangewezen. De terreinen zijn reeds eeuwenlang in gebruik, waardoor het landschappelijke aspect hier teniet werd gedaan.

Een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van **proefputten** lijkt de meest ideale onderzoeksmethode aangezien de locatie wordt gekenmerkt door een hoge densiteit aan bebouwing. Dit in tegenstelling tot het inzetten van proefsleuven. Deze laatste onderzoeksmethode wordt toegepast op terreinen met een lage densiteit aan bebouwing en/of zonder complexe stratigrafie. Door middel van proefputten kan, naast de stratigrafische opbouw en het optekenen van archeologische sporen, eveneens de graad van verstoring onderzocht worden. Er is ook de verwachting dat oude oppervlaktelagen zich relatief diep kunnen bevinden.⁶⁵ Vandaar dat proefputten aangewezen zijn om deze stratigrafie duidelijk in beeld te brengen.

Aangezien de terreinen nog grotendeels bebouwd zijn, is het niet mogelijk het vooronderzoek nu reeds uit te voeren. De sloop van de gebouwen wordt opgenomen in de stedenbouwkundige vergunning. In het bijgevoegde Programma van Maatregelen voor een uitgesteld vooronderzoek wordt de verdere uitvoeringsmethode en -strategie beschreven.

2.5.5 Samenvatting

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgesteld. Op het terrein aan de Oude Schaapmarkt in Gent, van ca. 1300 m² groot, zal na de sloop van de bestaande bebouwing een nieuwbouw met ondergrondse parkeergarage gerealiseerd worden. De toekomstige bouwwerkzaamheden impliceren een grote impact op het eventueel aanwezige bodemarchief.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal is gebleken dat ter hoogte van het plangebied aan de Oude Schaapmarkt een hoge trefkans bestaat op archeologische sporen. Het onderzoeksterrein is te situeren binnen de historische stadskern van Gent en is vermoedelijk reeds vanaf de 12de eeuw n.Chr. in ontwikkeling gekomen. Het perceel grenst aan de voormalige Sint-Jansvest die als onderdeel wordt gezien van de 11de-eeuwse stadsomwalling. Op basis van het historisch kaartmateriaal kon worden aangetoond dat deze zone van de toenmalige stad reeds vanaf de eerste helft van de 16de eeuw (private) bebouwing kende. Naar alle waarschijnlijkheid kende deze bebouwing voorgangers. Het plangebied wordt tot op heden ingenomen door bouwstructuren. Op basis van de gekende data zijn slechts enkele recente, diepe verstoringen met zekerheid gekend, nl. enkele kelderruimtes en ondergrondse water- en septische putten.

⁶⁵ Mededeling G. Stoops, Dienst Stadsarcheologie Gent.

Alhoewel de archeologische verwachting hoog is, kan nog geen sluitende uitspraak worden gedaan over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Omwille van het feit dat de versterking van het 20ste-eeuwse gebouw niet volledig kon worden ingeschat wordt door BAAC Vlaanderen bvba geadviseerd om een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten uit te laten voeren en zo de intactheid van de sporen en bewaring ervan in kaart te brengen.

2.5.6 Samenvatting breed publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgesteld. Op het terrein aan de Oude Schaapmarkt in Gent, van ca. 1300 m² groot, zal na de sloop van de bestaande bebouwing een nieuwbouw met ondergrondse parkeergarage gerealiseerd worden. De toekomstige bouwwerkzaamheden impliceren een grote impact op het eventueel aanwezige bodemarchief.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal is gebleken dat ter hoogte van het plangebied aan de Oude Schaapmarkt een hoge trefkans bestaat op archeologische sporen. Het onderzoeksterrein is te situeren binnen de historische stadskern van Gent en is vermoedelijk reeds vanaf de 12de eeuw n.Chr. in ontwikkeling gekomen. Het perceel grenst aan de voormalige Sint-Jansvest die als onderdeel wordt gezien van de 11de-eeuwse stadsomwalling. Op basis van het historisch kaartmateriaal kon worden aangetoond dat deze zone van de toenmalige stad reeds vanaf de eerste helft van de 16de eeuw (private) bebouwing kende. Naar alle waarschijnlijkheid kende deze bebouwing voorgangers. Het plangebied wordt tot op heden ingenomen door bouwstructuren. Op basis van de gekende data zijn slechts enkele recente, diepe verstoringen met zekerheid gekend, nl. enkele kelderruimtes en ondergrondse water- en septische putten.

Alhoewel de archeologische verwachting hoog is, kan nog geen sluitende uitspraak worden gedaan over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Omwille van het feit dat de versterking van het 20ste-eeuwse gebouw niet volledig kon worden ingeschat wordt door BAAC Vlaanderen bvba geadviseerd om een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten uit te laten voeren en zo de intactheid van de sporen en bewaring ervan in kaart te brengen.

3 Bibliografie

VANOVERBEKE, R., 2015, *Evaluatierapport van de archeologische opgraving aan de Bibliotheekstraat te Gent*. BAAC-Vlaanderen bvba.

VANOVERBEKE, R., 2016, Conceptrapport van de archeologische opgraving aan de Burgstraat-Perkamentstraat te Gent. *BAAC-Vlaanderen rapport 100*, Gent.

TERRY, B. & R. VANOVERBEKE, 2014, *Evaluatierapport van de archeologische opgraving aan de Sint-Michielsstraat te Gent*. BAAC-Vlaanderen bvba.

HAERENS, K., 1981, *Straatnamen van het oude Gent*.

CAPITEYN A., L. CHARLES & M-C LALEMAN, 2007, *Historische Atlas van Gent*, Amsterdam.

DE GRUYSE J. & J. VANDEVELDE, 2008, Kleinvelehuisteeg, Wolweversite, In: *Stadsarcheologie, bodem en monument in Gent*, reeks 2 nr. 2, Gent, p. 43-65.

GELAIDE, F., 2010, Erfgoedmemo 44, Gent.

VANOVERBEKE, R. & N. JANSSENS, 2011, Archeologische opgraving, Gent- Oude Houtlei, *BAAC Vlaanderen rapport 17*, Gent.

ALBON 2014. Lithostratigrafische tabel van het tertiair. Brussel.

BERKERS M., DE SMET G. en STOOPS G. 2011: *Steendam: laatmiddeleeuwse pottenbakkersvondsten*. In: Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2011, Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2, nr. 5, pp. 151-168.

COENE A. & DE RAEDT M. 2011: *Kaarten van Gent – Plannen voor Gent, 1534-2011*, Snoeck, Gent.

JACOBS P., DE CEUKELAIRE M., DE BREUCK W. & DE MOOR G., 1996: Toelichtingen bij de geologische kaart van België, Vlaams Gewest, schaal 1:50.000, Brussel.

DESEYN, G., 1995, Industrieel-Archeologische sprokkels uit de geschiedenis van de wijk Sluizeken-Muide-Ham, in: Tijdschrift voor Industriële Cultuur (TIC) deel 49, nr. 1, Gent.

CAPITEYN A., L. CHARLES & M-C LALEMAN, 2007, *Historische Atlas van Gent*, Amsterdam

LALEMAN M-C, D. LIEVOIS & P. RAVESCHOT, 1985, De stadsversterking bij de Zandpoort. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, in: *Stadsarcheologie Gent*, jg. 9, nr. 2, pp 16-41.

LALEMAN M.C. & P. RAVESCHOT, 1986, Wat 'n leven binnen die muren! Gent 1100- 1350.

DECLERCK, G. & LALEMAN, M.C., 2010, Archeologie van de stedelijke ruimte, in: BOONE M. & DENECKERE G., *Gent. Stad van alle tijden*, Gent, p. 18-49.

VAN DE VELDE E., DEVILLE T. & HOUBRECHTS S. 2011: Oude Beestenmarkt te Gent (gem. Gent). Archeologische opgraving. *Condor Rapporten 33*, Bilzen.

Online bronnen:

AGENTSCHAP VOOR GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2014: *Kleurenortho* [online], <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/kleurenortho/> (geraadpleegd op 02/06/2016).

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2014: *Gent – middeleeuwse stadskern* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/21063> (geraadpleegd op 02/06/2016).

DOV VLAANDEREN 2014a: *Digitale bodemkaart van Vlaanderen 1:50.000* [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner> (geraadpleegd op 02/06/2016).

DOV VLAANDEREN 2014b: *Tertiairgeologische kaart (Paleogeen en Neogeen) 1:200.000* [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner> (geraadpleegd op 02/06/2016).

DOV VLAANDEREN 2014c: *Quartairgeologische kaart 1:200.000* [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner> (geraadpleegd op 02/06/2016).

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE 2014: *Ferrariskaart* [online], http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html (geraadpleegd op 02/06/2016).

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Doorsnede van de toekomstige bebouwing	7
Figuur 2: Opmetingsplan van de bestaande toestand (noorden is linksonder, niet op schaal)	12
Figuur 3: 3D-luchtopname van de voormalige strafuitvoeringsrechtbank (noorden is links, niet op schaal)	12
Figuur 4: ZW-NO hoogteprofiel van het plangebied.....	14
Figuur 5a (links) en b (rechts): Kenmerken van de bodemprofielen uit de quartairgeologische kaart wat betreft het plangebied	18
Figuur 6: Links de oudste kern omstreeks de tweede helft van de 9 ^{de} eeuw. Rechts de eerste stadsuitbreiding omstreeks 1100. Het plangebied is aangegeven.....	20
Figuur 7: Het 12 ^{de} -eeuwse stadareaal met de onderzochte site (in geel) aangegeven	21
Figuur 8: Detail uit het Panoramisch gezicht op Gent uit 1534. Het plangebied is aangegeven (noorden is rechtsboven, niet op schaal)	23
Figuur 9: Gent op de kaart van Jacob Van Deventer uit 1560 (noorden is boven, niet op schaal)	24
Figuur 10: Twee details uit de stadsplattegrond van Sanderus en Hondius uit 1641 (noorden is rechts, niet op schaal)	25
Figuur 11: Detail uit het primitief kadasterplan met aanduiding van het plangebied (noorden is linksboven, niet op schaal)	28
Figuur 12: Detail uit het stadsplan van Gevaert en Van Impe (noorden is rechtsboven, niet op schaal).	29
Figuur 13: Uitsnede uit het Plan instantané de la ville de Gand uit 1900 (noorden is boven, niet op schaal).	29
Figuur 14: Detail uit de Survey Gent Morgen (noorden is boven, niet op schaal)	30
Figuur 15: Toegangspoort tot het hospitaal, gelegen in de Oude Schaapmarkt tegenover het plangebied	33

5 Plannenlijst

Plan 1: Het plangebied aangegeven op de topografische kaart en binnen België (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	2
Plan 2: Het plangebied aangegeven op het GRB (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	3
Plan 3: De gekende en verwachte verstoringen binnen het plangebied geplot op het GRB (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 13/12/2016)	6
Plan 4: Het plangebied aangegeven op de orthofoto (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).	11
Plan 5: Het plangebied aangegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	13
Plan 6: Het plangebied aangegeven op de tertiairgeologische kaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	16
Plan 7: Het plangebied aangegeven de quartairgeologische kaart schaal 1:200.000 (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	17
Plan 8: Het plangebied aangegeven de Bodemkaart van Vlaanderen (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	18
Plan 9: Het plangebied aangegeven op de Bodemgebruikskaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	19
Plan 10: Het plangebied aangegeven op de Ferrariskaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016)	26
Plan 11: Het plangebied aangegeven op Primitieve kadaasterkaart uit 1834; georefereneerd op de GRB (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).	27
Plan 12: Het plangebied aangegeven op CAI-kaart (aanmaakschaal 1:1; digitaal; 01/06/2016).	31

6 Bijlagen

- 6.1 Opmetingsplan bestaande toestand niveau 0**
- 6.2 Opmetingsplan bestaande toestand niveau -1**
- 6.3 Bouwplan nieuwe toestand niveau 0**
- 6.4 Bouwplan bestaande toestand niveau -1**
- 6.5 Doorsnede nieuwe toestand**
- 6.6 Doorsnede bufferbekken en liftput**